

حکیم ملامحمد فضولی

بنگ و باده

مقدمه، تصحیح و تحشیه:

دکتر حسین محمدزاده صدیق

۱۳۸۹

سرشناسه: فضولی بغدادی، محمد بن سلیمان، ۹۱۳؟-۹۷۶؟-ق.

عنوان و نام پدیدآور: بنگ و باده/ملا محمد فضولی؛ تصحیح و حاشیه حسین محمدزاده صدیق.

مشخصات نشر: تهران: تکدرخت، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری: ۱۰۲ص. شابک: ۲-۱۳-۵۵۵۹-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیفا. یادداشت: ترکی.

موضوع: شعر ترکی — ایران — قرن ۱۰ق.

شناسه افزوده: محمدزاده صدیق، حسین، ۱۳۲۴ - مصحح

رده بندی کنگره: ۹۱۳۸۹ف/۳۱۴PL

رده بندی دیویی: ۸۹۴/۳۶۱۱

شماره کتابشناسی ملی: ۱۴۴۴۸۰۲

بنگ و باده

مؤلف: حکیم ملا محمد فضولی

مقدمه، تصحیح و تحشیه: دکتر حسین محمدزاده صدیق

سال نشر: ۱۳۸۹، محل نشر: تهران، شمارگان: ۲۰۰۰ جلد، نوبت چاپ: اول

آماده سازی: مؤسسه غیرتجاری دانش سهند وسبلان

تهران، خیابان جمهوری، بعد از تقاطع سی تیر، پلاک ۵۰۰، همکف

تلفن: ۶۶۷۲۵۵۵۹

شابک: ۲-۱۳-۵۵۵۹-۶۰۰-۹۷۸

مقدمه‌ی فارسی

«بَنگ و باد» یک مثنوی تمثیلی در ۴۰۰ بیت در وزن فعلاتن مفاعِلن فعلن است که از سوی حکیم ملامحمد فضولی سروده شده و به شاه/اسماعیل صفوی اهدا گردیده است.

در تهیه‌ی متن انتقادی این مثنوی، دو نسخه‌ی خطی نفیس از کتابخانه‌ی شهید مطهری به دست آوردیم و آن دو را با دو چاپ معروف به چاپ تصویر افکار (۱۲۸۶هـ.) و چاپ تبریز (۱۲۴۷هـ.) رو در رو نهادیم که شرح آن را در مقدمه‌ی ترکی باز گفته‌ایم.

«بَنگ و باد» مانند «موش و گربه»ی عبید زاکانی از آثار تمثیلی و طنزی بسیار معروف به حساب می‌آید که مورد استقبال بسیاری از شاعران دوره‌های صفویه و قاجار شده است و بارها در کلیات فضولی و یا مستقلاً چاپ شده است. ما، در چاپ حاضر علاوه بر دادن نسخه‌بدل‌ها لغات مشکل و عبارات عربی را معنی کردیم و فهرست‌های لازم را نیز بر متن افزودیم.

دکتر حسین محمدزاده صدیق

تهران - ۱۳۸۸

فهرست

جدول آسان خوانی متون ترکی	۸
جدول اختصارات	۱۰
بیرینجی بۆلۆم: اۇن سۆز	۱۱
۱. «بىنگ و بادە» حَقیندە دَئىیلنلر	۱۱
۱-۱. فؤاد کۆپرۆلۆ	۱۱
۱-۲. خالوق ایپکتىن	۱۲
۱-۳. خلیل یوسفلى	۱۲
۲. تمثیلی گۆلۆش اثرى	۱۲
۲-۱. گۆلۆش و تنقید	۱۲
۲-۲. حکایه لر	۱۴
۲-۳. ادبی صنعتلر	۱۵
۲-۴. تمثیل و طنز	۱۵
۳. بىنگ و بادە مثنویسی نین خلاصه سی	۱۶
۴. شاه اسماعیل و سلطان سلیم	۲۱
۵. «بىنگ و بادە» مثنوی سینه بنزه تمه لر	۲۲
۵-۱. دانه و دام:	۲۲
۵-۲. زنبور و عسل	۲۲
۵-۳. قهوه و بادە	۲۲
۵-۴. تنباکو و بادە	۲۲
۵-۵. گل و بلبل	۲۳

۲۳.....	۵-۶. آب و نمک.....
۲۳.....	۵-۷. جوز و خرما.....
۲۳.....	۵-۸. گرگ و روباه.....
۲۳.....	۵-۹. ثعلبیه (تۆلكۆ ناغلی).....
۲۴.....	۶. حاضرلادیغیمیز نشر.....
۲۴.....	۶-۱. «بىنگ و بادە» نىن چاپلارې.....
۲۵.....	۶-۲. نسخه فرقلرى.....
۲۶.....	۶-۳. بىزىم نشرىمىز.....
۲۹.....	ایکینجى بۆلۆم: بىنگ و بادە مثنویسى نىن متنى.....
۳۰.....	فى التوحید.....
۳۰.....	مناجات.....
۳۱.....	بودورور نعت خواجەى لولاک.....
۳۱.....	منقبت دیر علىّ اعلايا.....
۳۲.....	ساقى نامە.....
۳۴.....	بهاريات.....
۳۶.....	صفت اسرار.....
۳۷.....	بادە ساقى يە قهر ائىله دیگى.....
۳۸.....	غضب مى، و ساقى سادە.....
۳۹.....	ساقى بى بادە بندە ائىله دیگى.....
۴۰.....	بادە همدملرینه سۆز دئدیگى.....
۴۰.....	عرق اول مى ایلە ائتدیگى سۆز.....
۴۱.....	بو حکایت ایریر نبیذ سۆزۆ.....

- ۴۲.....بوزە تەبىر ايله سۆز ائيله‌ديگى
- ۴۳.....بىگ بزمينه بوزە گىتمەگىدەر
- ۴۴.....بىگى بو سۆزدە ھزل ائەدر بادە
- ۴۷.....بادە تمثیل بىگ اۆچۆن دئىگى
- ۵۳.....تمثیل در تعريف بادە
- ۵۵.....مجلس بىگە بوزە گىدەگىدەر
- ۵۶.....بىگ دويدوغو بوزە گلدیگىنى
- ۶۰.....بودور افیونون ائتدیگى تەبیر
- ۶۰.....برش رای صواب سۆیله‌ديگى
- ۶۰.....گۆردۆ بو نوع مصلحت معجون
- ۶۱.....بادەيە بىگ ائلچى باشلا‌دې
- ۶۲.....بادەيە بىگ ھزل ائيله‌ديگى
- ۶۵.....تمثیل در تعريف بىگ
- ۶۶.....بىگ ذکر خواصین ائيله‌ديگى
- ۶۹.....اۆز صفاتیندا بىگ تمثیلی
- ۷۱.....بىگ، معجونو ائلچى ائيله‌ديگى
- ۷۲.....بادە و بىگ لشکرى صفتی
- ۷۳.....صلح اۆچۆن اورتادا مویز سۆزۆ
- ۷۴.....بىگ آغاز جنگ نقل و مویز
- ۷۵.....بادە و بىگ ائەن سۆال و جواب

۷۶.....	بنگ مېدن شکست تاپدېغېدېر
۷۸.....	خاتمه در استغفار
۷۹.....	اۆچۆنچۆ بۆلۆم: علاوہلر
۷۹.....	۱. نسخه فرقلری
۸۵.....	۲. حکایه نین تیپلری
۸۶.....	۳. عربجه آیہلر و عبارہلر
۸۷.....	۴. چتین لغتلر
۹۲.....	۵. ادبی بزه کلر
۹۵.....	۶. شخصلر آدی
۹۶.....	۷. یئرلر آدی
۹۷.....	۸. کتابلار آدی
۹۷.....	۹. جانلېلار آدی
۹۷.....	۱۰. گۆللر آدی
۹۸.....	۱۱. قایناقلار
۹۹.....	۱۲. وثیقہلر

جدول آسان خوانی متون ترکی

برای آسان خوانی متون ترکی، برخی تغییرات در نگارش کلمات ترکی در این کتاب اعمال کردیم که در جدول‌های زیر نشان می‌دهیم؛ و همچنین سعی کردیم شکل نگارش کلمات دخیل عربی و فارسی را نیز حتی‌الامکان مطابق مبدأ و اصل آن‌ها حفظ کنیم.

۱. جدول واک‌نگاری

معادل حروف لاتین		مثال	نشانه‌های واکه‌های ترکی
almaq	A, a	آلماتی (گرفتگی)	ا، آ، ل
əl	Ə, ə	ال (دست)	ا، آ، ه، ه
ilan	İ, i	ایلان (مار)	ای، ی، ی
qızıl	I, ı	قیزیل (طلا)	ای، ی، ی
sol	O, o	سول (چپ)	ا، آ، و، و
söz	Ö, ö	سوز (سخن)	ا، آ، و، و
ulduz	U, u	اولدوز (ستاره)	او، و، و
düzmək	Ü, ü	دؤزمک (صبر کردن)	ا، آ، و، و
yel	E, e	ینل (باد)	ا، آ، ه، ه

۲. جدول آواک‌نگاری

معادل حروف لاتین		مثال	نشانه‌های آواک‌های ترکی
buz	B, b	بوز (یخ)	ب / بد / بب / بب
öpmək	P, p	اؤپمک (بوسیدن)	پ / پد / پپ / پپ
toy	T, t	توی (جشن)	ت / تد / تت / تت
Sürəyya	S, s	ثریا	ث / ثد / ثث / ثث
can	C, c	جان	ج / جد / جج / جج
çaxmaq	Ç, ç	چاخماق (آتش زنه)	چ / چد / چج / چج

Həvvə	H, h	حوا	ح / حا / حـ / ح
xaliq	X, x	خالق	خ / خا / خـ / خ
daş	D, d	دائش (سنگ)	د / دـ
zövq	Z, z	ذوق	ذ / ذـ
bir	R, r	بیر (یک)	ر / رـ
ziğ	Z, z	زیغ (گل)	ز / زـ
jalə	J, j	ژاله	ژ / ژـ
sərin	S, s	سرین (خنک)	س / سا / سـ / س
şəhid	Ş, ş	شهید	ش / شا / شـ / ش
sidq	S, s	صدق	ص / صا / صـ / ص
zəlalət	Z, z	ضالالت	ض / ضا / ضـ / ض
Tur-e Sina	T, t	طور سینا	ط / طـ
zill	Z, z	ظـل	ظ / ظـ
Cə`fər	`	جعفر	ع / عا / عـ / ع
bağ	Ğ, ğ	باغ	غ / غا / غـ / غ
fəna	F, f	فنا	ف / فا / فـ / ف
qaş	Q, q	قاش (ابرو)	ق / قا / قـ / ق
kəsmək	K, k	کسمک (بریدن)	ک / کا / کـ / ک
gəzmək	G, g	گزمک (گشتن)	گ / گا / گـ / گ
diləyim	Y, y	دیلەگیم (آرزویم)	ی / یا / یـ / ی
lalə	L, l	لاله	ل / لا / لـ / ل
miskin	M, m	مسکین	م / ما / مـ / م
incə	N, n	اینجه (ظریف)	ن / نا / نـ / ن
vaxt	V, v	واخت (وقت)	و / وـ
hilal	H, h	هلال	ه / ها / هـ / ه
yaban	Y, y	یابان (دشت)	ی / یا / یـ / ی

جدول اختصارات

[!]	اسم.	[مص.]	مصدر.
[!؛ ص.]	اسم؛ صفت.	[مص. مر.]	مصدر مرکب.
[اد.]	ادات.	[ق.]	قید.
[امص.]	اسم مصدر.	[ف.]	فعل.
[جم.]	جمله.	[ص. فا.]	صفت فاعلی.
اض. تش.	اضافه‌ی تشبیهی.	[عر.]	عربی.
[حامص.]	حاصل مصدر.	[ص.]	صفت.
رک.	رجوع کنید.	هـ	هجری.
ج.	جلد.	هـ. ق.	هجری قمری.
ص	صفحه.	()	برای هر گونه توضیح.
[*]	نشانه‌ی ناخوانا بودن حرف یا کلمه.	(=)	معادل و معنای کلمه.

بیرینجی بۆلۆم:

اۇن سۆز

۱. «بىگ و بادە» ھۆپىندە دىيىلىنلار

«بىگ و بادە» مەنۇپىسى ھۆپىندە يازىلان گۆرۈشلەر آراسىندان، اۇچ گۆرۈشۈ بورادا نەل ائدىرىك:

۱ - ۱. فۇاد كۆپرۈلۈ

بىگ و بادە اثرى ايله علاقه دار، اسلام آسىكلوپىدىسىندە بئله يازىر:

«بىگ و بادە» يەنى اسرار ايله شراب آراسىندا بىر منازىرەدن عبارت اۇلان بو ۵۰۰ بيتە ياخىن مەنۇى، شاه / سماعيله اتحاف ائدىلن تۆركچە بىر منظمەدىر كى، شاعرىن ايلك گىجلىك اثرلىرىندىن ساپىلا بىلىر. فضولى كلىياتى نىن بىر چۇخ طبعلىرىندە موجود اولدوغو گىبى، آىر بجا يازمالار پنادا تصادف اولونور. فعلاتىن، مفاعلىن، فعلىن وزنى ايله يازىلمىشدىر. شاعر غازى گىراى - بىن، بو اثرە نظىرە اۇلاراق، قەھو و بادە آدلې كىچىك بىر مەنۇى يازدىغى نې مورخ بچەوى سۆيلر، بعضى اثرلردە بو نظىرەنىن گۇ و بىل اسمى ايله قىد ائدىلمەسى (عثمانلى مۇلفلىرى ج ۲، ص ۳۴۸) دۇغرو دىگىلدىر.^۱

۲-۱. خالوق ايپكتن

بىگ و بادە اللئقورىك و سىمبولىك بىر اتردىر. بادە ، بوزە ، عرق ، بىگ ، نقل و كباب گىيى اصليندە جانلى اۆلمايان ايچكى و يئىه جكدىر. تشخيىص و صنعتلىرى ايلە شىصلندىرىلمىش و قۇنوشدورولموشدور. فضولى، دۇغرودان دۇغرويا سۆيلندىگى بعضى فكرلىرىنى، بۆيلەجە سىمبوللرلە آمادە ائتمك اىستەمىشىدۇر.^۲

۳-۱. خلیل یوسفلى

بىگ و بادە فضولى نىن علم عالمينه معلوم اۆلان ايلك ايرى جىملى اترىدىر. رئال حيات حادثه لرى نىن تاثيرى ايلە يازىلان، صنعتكارىن زمانه سینه كسگىن تنقىدى مناسبتى نى بىلدىرن بو اثرده، فضولى، ساتىرا و يوموردان مهارتلە استفادە ائتمىشىدۇر... شاعر، گۆجلۆ يومورستىك و ساتىرىك امكانلارا مالك صنعتكار كىمى، فتودال اورتا عصرى نىن ساراي اخلاقىنې، اۆنون حرب جولوگونو، شىهرت پرستلىگىنى ساتقېنلېغېنې قلمە آلېر، دۇرۇنۆن حاكملىرى نىن انسان دۇشۇنجه سینه ضد ايدە آللارېنې مسخره يە قۇيور. شاعر، كدرىن بروزه وئرسەدە، نىك بىندىر، گۆزەللىگە اينانېر، شرره گۆلۇر.^۳

۲. تمثیلی گۆلۆش اثرى

۱-۲. گۆلۆش و تنقىد

بىگ و بادە مثنوىسى اصليندە بىر تمثیلی و طنزى حكايه دىر. بورادا «سىچان و پىشىك»، كىمى اۆلېم طنزى اثرده گۆرۇنن گۆجلۆ و كسگىن گۆلۆش واردېر. اۆ،

اۋرتا عصرلردە سارايلارا حاکم عیبەجرلیکلر، ساتقېنلېقلار و ساواش آختارما اخلاقېنى استەزئا ئئدیر.

اثرده هم بادە و همده بَنگ غرور و خودبینلیگه دچار اولموشلار و هر زمان اۋزلرینی اۋیۆرلر. بادە دئیییر:

پادشاهلارې ایستەسم آسان،
قېلارام بیر گوا ایلن یکسان.
منم اول شهریار هفت اقلیم،
کی منه شاهلار قېلبر تعظیم.

بَنگ ایسه دئیییر:

شیخلر ائیلەر احترام منه،
باشلارې اۋزره دیر مقام منه.
فلک انجم – ۆن مهندسی یم،
جمله علم اهلین مدرسی یم.
کنج هر مدرسه مقامېمدېر،
فرقه ی اهل علم راهېمدېر.
منه عارفلرین ارادتی وار،
عارف اولدور کی ساخلایا اسرار.

«مثنوى دە فضولى بىگ ە داھا آرتىق رىغبىلى گۇرۇنۇر. باش وئرمىش
 حادثەلردە اۋنو آز گناھكار سايىر. بونونلا برابر، اۋرتا عصرلرین ایکی تىكبرلو
 حکمداری کیمی، اۋنلارین یاخېن و اۋخشار کيفیتلرینی دە گۇستیر. ۴»
 مثنویده اساس گۇلۇنچ و استهزا و تنقید ائیدیلن صفتلر: تىکبرلۇک،
 خودبین لیک و ساتقىنلىق. باشقا طرفدن، فضولى بىگین و شرابین ضررلى
 اۋلماسېنا دا صراحتلە اشاره ائدیر. وئریلن حکایەلرین بیرینده بىگ مصرف ائەدن
 بیر آدام، اۋزۇنۇ يئره چىرىپ، محو ائدیر و شراب ایچن بیر باشقاسى، دینیندن
 دۇنۇر.

۲-۲. حکایەلر

مثنویده دۇرد حکایە واردېر کى ایکیسینی باده ائلچىسى، بوزەنین واسطەسىلە
 گۇندەردیگی سفارشده نقل ائدیر. بیرینده اۋزۇنۇن اۋستۇنلۇگۇنۇ و باشقاسېندا
 دشمنی نین نالایق اۋلدوغونو اثبات ائدیر. بیرینده اۋز خیرینه و باشقاسېندا
 دشمنی نین ضررینه دانېشېر.

هم بادهنین و هم بىگین اۋچ ندىملرى واردېر. بادهنینكى: عرق، بوزە و نیبە،
 بىگینكى ایسە افیون، برش و معجون دور. هر ایکی طرفین دە ائلچیلری خاين
 چىخېرلار.

۲-۳. ادبی صنعتلر

منظومه خفیف بحرینین ان ایشلک اؤلچۆسۆ اۆلان «مسدس مخبون اصلم» (فعالتن، مفاعن، فع لن) وزنینه و تیکه - تیکه اۆلان بۆلۆملرده یازلمیشدیر.

منظومهنین هر بۆلۆمۆ و تیکهسی باشلامدان بیر باشلیق گلیر. بو باشلیقلار بعضی الیازمالاردا فارسجا و منظومدور، بیزیم الیمیزده تهران شهید مطهری کتابخاناسینا عائد اۆلان الیازمادا ایسه تاممیله تۆرکجه و منظومدور. منظوم شکیلده یازیلان بو باشلیقلاردان هر بیرى، اۆزۆندن سۆنراکی بیت ایله مثنوی قایداسیندا قافیهلندیریلیمیشدیر.

۲-۴. تمثیل و طنز

بڭ و باده آذربایجان ادبیات تاریخینین ان گۆجلۆ تمثیلی - طنزی بیر یادگار بذر کی اۇندا گۆلۆش ایله غم و تنقید ایله نصیحت اساس آهنگ ساییلیر و زنجیرهلی بیر ریتم ایله بیرلشیر.

شاعر بو تمثیلی اثرده تشخیص صنعتیندن استفاده ائدیپ، باده، برش و سائر یه تشخیص باغیشلامیشدیر و صراحتله دئییه بیلمه دیگی سۆزلری و دۆشۆنجه لری دیله گتیرمیشدیر.

تمثیل (Allegory) اۆز حقیقی معناسیندان باشقا، ایکینجی معنادا ایشلتمک اۆچۆن، سۆزجۆکلر و ادبی بیر ترمینلردن استفاده ائتمکدیر. تاممیله تمثیلی بیر شیوه ده یازیلان اثره ایسه، «تمثیلی ادبیات نمونه سی» آد وئریک.

تۆركى و فارسى ادبيات تارىخىنىدە، شاعرلار طرفىندىن «ضمنى تمثيلى» (Allegory Episodic) ادبى اثرلار چۇخ يازىلمىشىدۇر. و شاعرلار اۋز داستانلارنى ضمينىدە تمثيلىدەن استفادە ائتمىشلر. ولاكن هر شاعر تام بير تمثيلى اثر يازماغا موفق اولمامىشىدۇر. فارس دىلىنىدە سىچان و پىشيك منظومەسى ايله عبىد زاكانى و تۆركجەمىزدە بنگ و باده اثرى /يله محمد فضولى بونا توفىق تاپمىشلاردۇر.

تمثيلىدە عمومىتله گۆلۇش واردۇر ولاكن بو گۆلۇش ايچىنىدە آجى بير استهزا و تنقىدەدە حس اولونۇر. تمثيلىدە اولان گۆلۇش، عادى بير گۆلۇش دىگىلدۇر. بو گۆلۇش بير تازىانە و قىرباج كىمى زمانەننن اۋزەرىنە وورولۇر. اۋندا بۇيۇك معنا واردۇر. تمثيل يازان شاعر، دىقق، آيىق و بۇيۇك تنقىدچى دۇر.

بنگ و باده بير تمثيلى ادبيات نمونەسىدۇر و بير «تارىخى و سىياسى تمثيل»^۵ نوعوندان سايىلۇر. بورادا، حكايەدەكى شىخسىتلر، تارىخى و سىياسى شىخسىتلىرى تمثيل ائدىرلر.

۳. بنگ و باده مثنوىسى نىن خلاصەسى

فضولى، بنگ و باده مثنوىسىنى شاه اسماعيل ختايىيە اتحاف ائتمىشىدۇر. ايلك اۋنجه بير تحمىدىيە گتىرمىشىدۇر. بورادا واجب الوجود وارلېغېنا، ممكن گۆزۇ ايله باخدېقدا، هر ادراك اهلى اولانېن بو باخېشدا خيره و حيران اولدوغونا تاكيد ائدىر و دئىير:

مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ!

چئویری: بیز/اولدوغو کیمی سنی تانیماقدان عاجزیک.

انسان بیلگی و عشقینی ایسه آلاهدان آلمیش بیلیر، بئله کی بو بیلگی
نشئه‌سی انسان روحونا فرح و اونا اولان عشق ایسه بۆتۆن یارادیلشې مست
اڈیر. تحمیدیه دن سؤنرا الله درگاهېنا «مناجات» اڈیر، اؤزۆنۆ جاهل و ناھل
سایر و آلاھا یالوارېر کی:
عشق اؤدوندان منہ حرارت سال!

آلاھا یالوارېر کی اونا «بزم عشق» ده تکجه بیر جام ایچگی وئرسین. اما
ائله بیر ایچگی و شراب کی اؤنۆ الله طاعتیندن غافل ائتمه‌سین و «آثار معرفت»
اظہار ائتسین و «شرع نبی» نی داھا دا گۆجلندیرسین.
مناجاتدان سؤنرا اۆچ بیتلیک «نعت» دئیر. و بو نعتی حضرت علی(ع) نین
«منقبه» سینه باغلایر. دۆرد بیتلیک بو منقبه ده فضولی اؤز شیعه‌لیگینه تأکید
اڈیر و شاه اسماعیل ختایی نین فضیلتلری نین مدحینه باشلایر و اؤنۆ می-ه
تشبیه اڈیر:

می گیبی، خلقه فیضی نشئه رسان،
نشئه تک حکمۆ ائل باشیندا رسان.

ائله همین بورادا بنگی، اؤز منظمه‌سی نین منفی تیپی سایر و دئیر:
غالب اولموش منہ مہابت بنگ،
وهم اڈیب ائیلهرم هر ایشده درنگ.

شاھ / اسماعیل ختایی مدھیندن سۇنرا یئددی بیتلیک ساقی نامە قۇشور و اۇنو
 «بزم آل علی(ع) یه دعوت ائدیر و باده وئرمگه چاغېرېر.
 بو دعوتدن سۇنرا بادهنى معرفى ائدیب، حکایتە باشلاپیر:
 بیر گۆن ایام نوبھاردا من،
 دوتموش ایدییم چو لاله طرف چمن.

حکایتین باشلانغېچېندا بادهنى معرفى ائدەرک دئییر:
 صفت ایلن قرینه ی خورشید،
 نطفه ی جم، سلاله ی جمشید.

باده یاراشېقلى بیر گنج ایدی. بیر گۆن اۇز ھمدملری عرق، بوزه و نیبذ ایلە
 اۆتورموشکن، باده اۆزۆنۆ ھر نه یه فایبق و خلق خدمتینه لایق ساییر و شجاعت
 اظهار ائیدردی.

بو زمان، ساقی گلیب دئییر کی دۆن بیر باشقا مجلسده بنگ سنین کیمی
 اۆزۆنۆ اۇیۇب تعریفله ییردی. باده، بوزه نی بنگه ائلچى اۇلاراق گۆنده ریر. بو
 آرادا بنگ – ده برش، مفرح، معجون و افیون آدلې دوستلاری ایلە بیر مجلسده
 اگیلمکده ایدی. ائلچى اۇلان بوزه اۇ مجلسه گیرنده و یئمکلرین لذتینی
 گۆرهنده، باده یه خیانت ائتدی و بنگین خدمتنه بئل باغلادی. بو آراداکی:

باده ی روح بخش جان پرور،
 قالمېش ایدی مکدر و مضطر.

انتظار ایچرە کیم قاچان بوزە،
دۆنە بیر داخې اۆل جگر سوزە.

معجون ائلچى اۇلاراق گلیب، بوزەنین دۆنۆک چىخماسېنى و بنگین میدان
اوخوماسېنى سۆیلەدى. بادەنین حدّتى چۇخالدى و اصحابین باشېنا ییغدى و
ساواشې اعلان ائتدى. معجون ایسە:
بنگدن گئىچدى، بادە خوار اۆلدو.
صاحب عزّ و اعتبار اۆلدو.

بو ارادا:
بنگ هم اۆلدو حالدان آگاه،
یىغدى مقدور اۆلدوغونجا سپاه.

ایكى طرفین قوشونو قارشىلاشدېلار. نقل و مویز اراچېلىق ائتدیلهر كى
ساواش دایاندېرېلسېن، لاکن اثر قېلمادې.
اۆنجه بنگ میداندا حریف ایستەدى. نقل، مویز و کباب میدانا گلینجه، هر
اۆچۆنۆ اۆلدۆردۆ. بنگین جسارتینی گۆرەن بادە، اۆز آداملارېنى کمینده قویوب،
اۆزۆ میدانا گئتدى.
هر ایکیسى اول رجز اۇخوب اۆزلىرىنى اۆیدۆلر و سونرا ساواش باشلادی.
بنگین گۆجۆ چۇخ، حدّتى و شدتى ارتېق اۆلدوغو اۆچۆن بادە آلاها يالوارېب
سۆز وئردى كى غلبه ائدەرسە، دشمنى باغشلاياجاقدېر.

نذر اتديب، ائيله دى خدانى گواه،
 كيم بو نوبت بو دشمن اولا تباہ،
 كيمى دوتدوسا، ائيله يہ آزاد،
 ائتمه يہ كيمسەنين فسادېني ياد.

اۆرەگى صاف اۆلدوغو اۆچۆن، الله اۆنون ديله گيىنى قبول ائيله دى.
 بولدو سائل اجابت مسئۇل،
 صاف ايدى قلىبى، نذرى اۆلدو قبول.

بئله ليكله بادەنين كميندە ياتان قۇشونو دا چېخېب بنگين لشكرينى
 دارماداغين اتتدى:

چېخدې ناگە كميندن اۆل لشكر،
 اۆلدو بنگين سپاھى زير و زير.
 بوزە و برش و بنگ اسير اۆلدو،
 كيمى خورد و كيمى خمير اۆلدو.

بادە، وئردىگى سۆزە اوياراق، بۆتۆن اسيرلرى آزاد اتتدى و:
 عالمى اتتدى عدل ايله معمور.

و اسيرىن ھەرەسىنە بىر ايش وئردى. حكاىەنىن سۆنۈندا بىنگ، بادەنىن خىمتىندىن قاچىدى و اۇ زماندان برى، بادەنىن قۇرخوسۇندىن قۇرخا - قۇرخا و گىزلىنچە دۇلانىار و بادەنىن اۇلدوغۇ يىرلەرە ياخىنلاشماز. فضولى اثرىنى الله درگاھىنا توبە ایلە قورتارېر.

۴. شاه اسماعيل و سلطان سليم

۱۹۳۶- نجى ایلدە استانبولدا « فضولى يە دائر » عنوانى كىچىك بىر كىتاب نىشراۋلدۇ. ۶ كىتابىن مۇلفى طاهر / اۇلغۇن بىنگ و بادە دە بىنگدن منظور عثمانلى سلطانى سنى اۇلان سلطان بايزىد و بادەدن غرض شىعە صفوى پادىشاھى شاه اسماعيل ختايىنىن اۇلمالارى ادعاسىنى اۇنە سۆردۇ. ايندىە قەدەر بو ادعايا قارشى چىخان اۇلمامىشدىر و تارىخ گۆستىرى كى:

۱. سلطان بايزىد بىنگ و شاه اسماعيل شراب دۆشگۈنۈ ايدى.

۲. سلطان بايزىد سست عنصر و شاه اسماعيل آتېلغان و جسور ايدى.

۳. فضولى، شىعە شاه اسماعيلى ھەر زمان سنى عثمانلى سلطانلارېندىن اۆستۈن تۇتۇردۇ.

۴. فضولى، بو اثرىنى اصليندە شاه اسماعيل ختايى يە تەقدىم ائتمىشىدىر. و

اۇنو اثرىن باشىندا مدح قىلمىشدىر و عكسىنە بىنگى منفى تىپ سايىمىشدىر.

۵. بىنگ ایلە بادەنىن بىرى - بىرىنە مارجەت ائتمەلرى ایلە شاه اسماعيل و

سلطان سليمىن يازىشمالارى آراسىندا اۇخشارلىقلار واردېر.

۵. «بىنگ و بادە» مثنوى سىنە بنزە تمەلر

فضولى نىن بو تمثىلى مثنوى سىندىن هم تۆركچە و هم فارسى يازان شاعرلر
تقليد ائدەرك اۋنا بنزەر منظومەلر يازمېشلاردېر. اۋ جملەدن آشاغېداكى اثرلرى
آد آپارا بىلەرىك:

۱-۵. دانه و دام: تۆركچە اۋلان بو مثنوىنى ركن/الدين مسيحي تبريزى
۱۱ - نجى عصرده يازمېشدېر.

۲-۵. زنبور و عسل: بو مثنوى دە مسيحي نىن اثرىدېر.

۳-۵. قهوه و بادە: غازى گىراي آدلې شاعر طرفىندىن يازىلان بو مثنوىدىن
تۆرك ادبىياتى تارىخلىرىندە آد آپارېلمېشدېر.

۴-۵. تنباكو و بادە: محمدعلى صائب تبريزى، بو منظومەنى، فضولى بە
جواب اولاراق فارس دىلىندە و مكە شەرىندە يازمېشدېر. بو مثنوى نىن
باشلانغىچې بىللەدېر:

شستم لب پيالە بە آب شراب تلخ،
کردم بە دور تلخ قناعت ز آب تلخ.

بو منظومەدن ايندى يە قەدەر ايكى نىسخە تاپنمېشدېر. بيرىنجى سى
تەھراندا ملك كىتابخانا سېندە، ايكىنجى سى قاھرەدەدېر.

۵-۵. گل و بلبل: فارسجا اولاراق هجری ۱۳ - نجو یۆز ایلدە میرزا کاظم مهجور همدانی طرفیندن یازیلان «تمثیل گل و بلبل» اوچ بۆلۆمدە یاز بلمیشدیر.

بیرینجی بۆلۆمۆن باشلیغی:

ابتدا بسم خداوند قدیم، / آن الهی کوست رحمان و رحیم.

ایکینجی بۆلۆم:

خانه ی بۆلبۆل حریر خوش نوا، / می زند از نو صفیری خوش به جا.

اوچۆنچۆ بۆلۆم:

جامه ی بلبل صفیر از نو دگر، / سرگذشتی می کند از عشق سر.^۷

۵-۶. آب و نمک: ۱۲۹۶ هـ. ایلینده اولن دلاور علی هندى طرفیندن

یازیلان بو تمثیلی مثنوی، صوفیانه بیر منظومه دیر.^۸

۵-۷. جوز و خرما: شیخ محمد کاظم بن حاج محمد علی بن حاج سلیمان

نهایندی طرفیندن، هـ. ۱۴ - نجو عصرده یاز بلمیشدیر. باشلانغیجی:

ابتدای دفتر من، ای حکیم، / هست بسم الله الرحمن الرحیم.

۵-۸. گرگ و روباه: ۱۶۳ بیتلی بو منظومه نی حسن بن عبدالرحیم

مراغه ای و ۱۲۵ هـ. ایلینده قوشموشدور.^۹

۵-۹. ثعلبیه (تۆلکۆ ناغلی): بو آدلیم منظومه آخوند ملا محمد باقر خلخالی

ایله یاز بلمیشدیر. اثرده تۆلکۆ و خوروز صورتلرینده، چوخ مهم ایکی اجتماعی

تیپدن سۆز گئدیر. بیرینجی سی مذهبه تظاهر ائتمک یولو ایله عوام جماعتدان

سوء استفاده ائدەن فیرلداقچیلار و ایکینجی سی اؤنالارا آلدانان ساده

انسانلاردیرلار کی بورادا افشاء ائدیلیلر. بو تمثیلی منظومه بیله باشلاییر:

بئله نقل ائيله ييب ميرزا فلاني،
 كلامى دۇغرو دور، يۇخدور يالاني.
 كى: بير تۆلكۆ ديار اصفهاندا،
 كى يعنى غيرت مۇلك جهاندا،
 اليه دۆشمه ييب قوت مناسب،
 مراد بن وئرمه ييب چرخ ملاعب....

۶. حاضرلادېغېمېز نشر

بو نشرى حاضرلاماق اۋچۇن ايكي چاپى متن و ايكي اليازمادان يارارلاندېق.

۱-۶. «بىنگ و باده» نين چاپلاري

بىنگ و باده مثنويسى ايندى يه قدير اۋن دفعه دن آرتېق نشر اولونموشدور.
 ايلك اۋنجه تبريزده ۱۲۴۷- هـ . ايلينده كليات فضولى كتاپيندا چاپ اولموشدور.
 سۇنرا آشاغېداكى ترتيب ايله داش باسماسې طريقى ايله نشر ائديلميشدير:
 تبريز ۱۲۶۶- هـ . ، اسلامبول ۱۲۶۸- هـ . ، تبريز ۱۲۷۲- هـ . ، اسلامبول
 ۱۲۸۴، اسلامبول ۱۲۸۶ (تصوير افكار مطبعه سى)،^{۱۰}، اسلامبول ۱۲۹۶ (اختر
 مطبعه سى)، اسلامبول ۱۳۰۸ هـ . (اختر مطبعه سى)، اسلامبول ۱۳۱۵ هـ .
 (خورشيد مطبعه سى)، اسلامبول ۱۳۲۸ (احمد كامل مطبعه سى)، ۱۳۴۲ هـ .
 (يئنى شرق كتب خانه سى)، تاشكند ۱۳۱۱ هـ .
 بىنگ و باده مثنويسى نين تنقيدى متينى ايلك دفعه كمال / اديب كۆركچى
 / فۇغلو استانبول شھرينده نشر ائتديره بيلميشدير.^{۱۱}

بیزیم حاضەرلادیغیمیز تنقیدی متن ایکی الیازما و ایکی داش چاپی اساسیندا قورولموشدور.

۲- ۶. نسخه فرقلری

بۆتۆن کلاسیک الیازمالاردا اولدوغو کیمی، فصولی نین بَنگ و بادە منظومەسی نین چئشیدلی الیازمالاری واردېر و بونلارېن هامېسېندا فرقلر داهادا چۆخدور. حتی تۆرکجه میزین باشقا شیوه لری ایله اوغراشانلاردا، گلیب فصولی نین لهجه سیننی اۆز شیوه سیننه اویغون تلفظ ائتمیشلر. مثال اۆچۆن سنگلاخ مؤلفی میرزا مهدی خان استرآبادی، آشاغیداکی بیتى:

مى-ه اولدون بو فتنه ده اورتاق،
سېنا جاقدر، سنين باشېنا چاناق.

بو شکلده:

مى-ه اولدونگ بو فتنه ده اورتاغ،
سینجقدر سنن باشنکا جناغ.

و بو بیتى ایسه:

بَنگ فکرین دنیزینه دالدي،
اورتایا طرح مشورت سالدې.

بو شکلده:

بحر فکرت تینگزینە تالدې،
چۇخ اوزى بیرله مشورت قېلدې.

گتیرمیشدیر. الیمیزده اۇلان چاپلاردا و الیازمالاردا جۆره - جۆره
دگیشیکلیکلر و اۇخونوش فرقلری واردېر.

۳-۶. بیزیم نشریمیز

بنگ و یاده مثنویسی هـ . ق. ۱۲۴۷، ۱۲۶۶، ۱۲۷۲ و ۱۳۱۱ - نجی ایللرده
تبریزده داش باسماسی طریقی ایله نشر ائدیلمیشدیر. مثنوینین ایلک علمی -
تنقیدی نشرینی ایسه ۱۹۵۵ م. ایلینده کمال / ادیب کۆرکچۆ / اۇغلو چاپ
ائتمیشدیر.^{۱۲}

۱۹۴۳ - نجۆ ایلده ایسه آلمان دیلینه ترجمه ائدیلمیشدیر.^{۱۳}

بیز ۱۲۸۶ هـ . ایلینده اسلامبول شهرینده تصویر افکار مطبعه سینده نشر
اۇلان متنی، اۆز نشریمیز اۆچۆن اساس نسخه قرار وئردیک و تهران مطهری
(سپهسالار سابق) کتابخاناسیندا ساخلانبلان ۳۰۵ و ۳۰۷ نمره لی نسخه لر و ها
بئله تبریزده ۱۲۷۲ هـ . ایلینده نشر اۇلان داش باسما نسخه سی ایله مقابله
ائتدیک.

مطهری کتابخاناسی نسخه لرینی ۳۰۵ و ۳۰۷، تبریز نسخه سینی / ت. /،
تصویر افکار نشرینی ایسه / ص. / آدلاندېردېق.

۳۰۵ و ۳۰۷ نمره لی نسخه لرین فتوکپی لرینی مطهری کتابخاناسیندان
آلدېق، / ت. / نسخه سینی ایسه آقای کریم مشروطه چی اختیارېمېزا وئردی.

اثرين متنينى حاضرلاندېقدان سؤنرا، آشاغېداكى ايشلىرى ده سرانجامه چاتدېرېق:

۱. عربجه عبارهلرى و چتين لغتلىرى تۆركجهميزه چئويرديك.
 ۲. شخص، كتاب، يئر و گۆل - چيچك آدلارې و موسيقي اصطلاحلارېنېن فهرستينى وئرديك.
 ۳. متنى ساغلام و تميز املاء ايله يازدېق.
- بو آغېر ايشى سرانجامه چاتدېرماق اۆچۆن خانم منيئره شيرمحمدى هر زمان، خصوصيله متن مقابلهسى و فهرست چيخارتما ايشينده منه ياردېم ائتميشلر. اميد ائديرم زحمتلريميزين نتيجهسى اولو بابامېز حكيم فضولىنين بؤيۆك روحو قارشېسېندا اولادېق بۆرجونون ادا ائدىلمهسى كيمي قبول اولونسون. آمين.

دكتور ح. م. صديق

تبريز - تير ۱۳۸۹

اتك يازبلار

1. Köprülü, Fuad. İA. c4, Füzüli maddesi, s. 695.
2. İpekten, Haluk, s. 37.

۳. یوسفلی، خلیل. قدیم و اورتا عصرلر آذربایجان ادبیاتی، باکی ۱۹۸۲، ص ۲۴۸.
۴. یوسفلی، خلیل. قدیم و اورتا عصرلر آذربایجان ادبیاتی، باکی، ۱۹۸۲، ص ۲۵۱.
5. Historical and Political allegery
6. Tahir Olgun. **Füzüliyə Dair**, İst.1936.
۷. منزوی، احمد. **فهرست نسخه‌ای خطی فارسی، مؤسسه فرهنگی منطقه‌ای، تهران، ۱۳۴۸، ج ۱، ص ۴۰۵.**
۸. همان. ص ۲۶۷.
۹. همان، ۳۰۶۶.
۱۰. همین چاپ ایندیه قدەر تبریزده مکرر اولاراق افست طریقی ایله «کتابفروشی فردوسی» طرفیندن نشر اتدیلیمکده‌دیر.
11. Füzüli. **Bang ü Bade**, Hazırlayan: Kemal Edib Kürkçüoğlu, İstanbul, 1955, Maarif Baisımevi, ıxt 375
12. **Beng ü Bade**. Hazırlayan: Kemal Edib Kürkçüoğlu, İst.1955.
13. LUGAL, Prof. Necati Hüsni- Dr. Oscar Reşer: Des türkischen Dichters Fuzuli Poem **Layla-Mağnun** und die gereinte Erzählung **Benk u Bade** (Haşış und Wein). İstanbul 1943.

ایکینجی بۆلۆم:

بىڭ و بادە مثنویسی نین متنی

بسم الله الرحمن الرحيم

بحر خفیف مسدس مخبون اصلم

فعلاتن، مفاعلن، فع لن

-- - - - -

۱ ای وئرهن بزم کائناته نسق!

بوراخان جام عشقه نشئه ی حق.

عشق میخانه سین قیلان معمور،

سونان آندان جهاننا جام غرور.^{۱۴}

کیم، اندیب اول غرور^{۱۵} جامې نوش،

اهل نطق اولا واله و مدهوش.

جمله دن مخفی اولا اسرارې،

اولمایا هئچ کیم خبردارې.

فی التوحید^{۱۶}

۵ ای صفاتِ پندِ خیرہ ہر مُدِرک!
 ما عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ.
 نشئہ ی دانشین مفرَحِ جان،
 عاری اَوَّلِ کِیفِ دندیر اہل جہان،
 می عشقیندہ، آفرینش مست،
 بزمِ شوقِ وندا، جملہ بادہ پرست.

مناجات^{۱۷}

یارب! افسردہ یم من نااہل،
 حددن اَوْتَدُوْ خمارِ بادہ ی جہل.
 قویم افسردہ و پریشان حال!
 عشق اودوندان منہ حرارت سال!
 ۱۰ بزمِ عشق ایچرہ وئر^{۱۸} منہ بیر جام،
 لیک جامی کی نقصیم^{۱۹} ائدہ تمام.
 قبلا آثار معرفت اظہار،
 اولا مفتاح مَخْزَنُ الْأَسْرَار.
 نہ شراب سی کی، عقلی زایل ائدہ،
 طاعتیندن کَوْنَلُومُوْ غافل ائدہ.

اؤلا مطلق فساد^{۲۰} دین^{۲۱} سببی،
تاپا^{۲۲} آندان زوالِ شرعِ نبی.

بودورور نعت خواجهی لولاکی^{۲۳}

نبی هاشمی که بزم وجود،
جام عشقیندن آلدی نشئه‌ی بود.^{۲۴}
پیر میخانه و قدیم و قدم،
ساقی بزم و حلقه‌ی خاتم.
هر زمان مین سلام و مین^{۲۵} صلوات،
اؤنا و اؤل اماما کیم^{۲۶} بالذات،

۱۵

منقبت دیر علی^{۲۷} اعلیا

اؤلدور آیینهدار صورت حق،^{۲۸}
نه وصی وارث نبی^{۲۹} مطلق.
ناظم شرع و ساقی کوثر،
باب شبیر و والد شبیر.
یار سلمان و خواجهی قنبر،
والی روضه، ساقی کوثر.
رَبَّنَا لَا تُغَيِّرْ أَوَّلَى،^{۳۰}

۲۰

وَاسْقُنِي ۳۰ شَرِبْتَ بِهِ كَفُّ عَلِيٍّ.

ساقی نامہ ۳۱

ساقیا! صبحدمدیر ائیلہ شتاب،
 دُورہ گلَسین چو مہر، جام شراب.
 اضطراب ایچرہیم خمارہم وار،
 بادہیہ خیلی انتظارہم وار.
 غالب اؤلموش منہ مہابت ہنگ،
 وہم ائدیہ ۳۲ ائیلہرم ہر ایشدہ درنگ. ۳۳
 جام می وئر ۳۴ کی تا دلیرانہ،
 مدح ائدہم پادشاہ دُورانہ.
 ۲۵ اول صفابخش جام جم کی مدام،
 تخت گیرینہدیر چو بادہ حرام.
 اول کی باشلار زماندہ بزم فراغ،
 پادشلر باشبندان ائیلہر ایاغ.
 جام فیضین ایچہن مسیحا تک،
 فیض روح/قدس تاپار بی شک. ۳۵
 می گیبی، خلقہ فیضی نشئہ رسان،
 نشئہ تک حکمو ائل باشبندا ۳۶ روان.

دُورۆ بیر بزم دیر بهشت آیین،^{۳۷}
 جام زرین صراحی هم زرین.
 بو صراحیدن اولمایان خوشحال،
 دُرد نسبت مدام اؤلا پامال.
 مجلس افروز بزمگاه خلیل،
 جم ایام، شاه اسماعیل.
 اوندان آسوده دیر غنی و گدا،
 خُلد الله مُلکهُ اَبَدًا.^{۳۸}

ساقیا! باده سون کی فرصتدیر،^{۳۹}
 بیزه فرصت بو گۆن غنیمتدیر.
 لاله تک قویماغیل الیندن جام،
 وار ایکن فرصت، ائيله عیش مدام.
 نرگسی گۆر کی نشئه سی گتتمز،
 باشی گئده رسه ترک جام ائتمز.
 سن دخی عاجز اولما جانین وار،
 جانین اولدوقجا باده دوت، زنه ار!
 ایسته سن کیم می آب کوثر اؤلا،
 اول سنه متصل میسر اؤلا،
 بزم آل علی(ع) ده مسکن دوت،

مستلر گییی، اۆزگه بزمی اونوت.
 اۆل کی جام می اۆلالی بنیاد،
 قدح اونداندېر، اۆل قدح دن شاد.^{۴۰}

بهاریات^{۴۱}

۴۰ ساقیا! بیلمه زم بنیم نمدیر،
 همدیم غصّه، محرمیم غمدیر.
 غم می، لعل آختدی یاشېمدان،^{۴۲}
 غصّه منیم اوچوردو باشېمدان.
 گۆله خشک اؤلماغېم چو بنگ یئته،
 بیر ایاغ ایله قېل دماغېمې تر.
 تا سنه بیر عجب حکایت ائدیم،
 بنگ ایله بادە دن روایت ائدیم:

بیر گۆن ایام نوبهاردا من،^{۴۳}
 دوتموش ایدیم چو لاله طرف چمن.
 ۴۵ سبزه و گۆل، سؤلومدا، ساغېمدا،
 بنگ باشېمدا، می آياغېمدا.
 بنگ تک نشئه ایله باشېم خوش،
 بنگ و می حاضر و معاشېم خوش.

باغ ھەم غەیرت بەھشت برین،
 بزم قورموش بہار^{۴۴} خلد آیین.
 لعل^{۴۵} تەردن نسیم عنبربو،
 غنچە میناسین ائیلەمیش مملو،
 نقل^{۴۶} ایلن دۆلموش ایدی گۆل طبقی،
 قرص لیمو تۆکۆب سمن ورقی.
 ۵۰ دۆلدوروب ساقی صبا ھەر دم،
 جام گۆل ایچرە بادەیی شبنم.
 بۆلبۆل خستەدن آپارمیش ھوش،
 قۇمری زاری ائیلەمیش مدهوش.
 یاسمن دۆلدوروب صراحی^{۴۷} زر،
 ذرّجە بادە ایلە وقت^{۴۸} سحر.
 سبزەنی ائتمیش اویلە لایعقل،
 کی دۆشۆب جویە رختین ائتمیش گل^{۴۹}.

گۆردۆم اۆل بزم ایچیندە بیر محبوب،^{۵۰}
 صورتی خوب و سیرتی مرغوب.
 ۵۵ طرفە ادی زمانە مشهوری،
 لقبی بادە، اصلی انگوری.

صفت ایلن قرینہ ی خورشید،
 نطفہ ی جم، سلالہ ی جمشید،
 ائتمیش اول بادہ ی سہیل خواص،
 نچہ ہمدملر^{۵۱} ایلہ صحبت خاص.
 حاضر و جمع خدمتیندہ چو جام،^{۵۲}
 عرق و بوزہ و نیبذ تمام.
 گرم ایکن مجلس ایچرہ نوشانوش،
 اوتوروب^{۵۳} مست اولوب، می اتندی خروش:
 ۶۰ «کیم منم ہر نہ وار آنا فایق،
 خدمت خلقدیر منہ لایق.
 اولامی کیمسہ گوسترہ جرأت؟^{۵۴}
 منہ اتدیرمیہ سر طاعت.»
 بادہ قبلغاج شجاعت اظہارین،^{۵۵}
 گرم اتدیب زرق [و] لاف بازارین.

صفت اسرار^{۵۶}

دیزی اؤزرہ روان گلیب ساقی،^{۵۷}
 دئدی: «ای بادہ! عشرتین باقی!
 دؤن کی محروم ایدیم جمالبدان،
 دؤشمؤش ایدیم جدا وصالبدان،

۶۵ ایستہر ایدیم سنی گہ و بی گاہ،
 بیر عجب بزمہ اوغرادہم ناگاہ.
 صدر بزم اولموش اوندان^{۵۸} بیر سرہنگ،^{۵۹}
 سرکش و سبزیوش و صوفی رنگ.
 ظاہرین خوب گوردوم ائیلہ^{۶۰} کی وار،
 باطنی ہم دگیلدی بی اسرار،
 دعوی ائیلہر کی خضر دیر منہ پیر،
 آندان آلدہم^{۶۱} دعا ایلن تکبیر،
 بیر زمان من کی آنا^{۶۲} ہمدہم ایدیم،
 بی تکلف^{۶۳} کی شاد و خرم ایدیم.
 صحبتی دلگشا^{۶۴}، اوزو خوش خو،
 لیک غایتدہ زرق و لافی اولو.
 اورار اول ہم^{۶۵} یگانہ لیکدن دم،
 دئر کی عالمده ہر نہ وار، منم!
 بؤیلہ کیم بنلیک ائیلہر اول ناکس،
 باش چکهن سندن اولسا^{۶۶}، اولدور بس^{۶۷}.»

۷۰

بادہ ساقی یہ قہر ائیلہ دیگی

قاتی مغرور خودپرست ایدی می،
 آخر مجلس ایدی، مست ایدی می.

زور دستينه اعتماد ائتدى،
 ناسزا ايله بىگى ياد ائتدى.
 ۷۵ بادە^{۶۸} تلخ اولدو اول حكايتدن،
 غضب و قهرى ائتدى غايتدن.

غضب مى، و ساقى سادە^{۶۹}

دئدى: «- اى ساقى ركيك سخن!
 بو نه سۆزدۆر مگر كى بىگى سن؟
 آنلادېم بۆيله رنگ و رويىندن،
 بو دليرانه گفتم و گويىندن؛
 كى خيال نفاق ائديسن سن،
 بىگ ايلن اتفاق ائديسن سن.
 بو آرادان منى گۆتۆرمك اوچۇن،
 آنې بير دولته يئتيرمك اوچۇن.
 ۸۰ گۆره بيم اول خيال خام اولسون،
 التفاتېم سنه حرام اولسون.
 نىچە يئرلرده گۆردۆم اى اوباش!
 سنى اگىرى و قېلمادېم ائله فاش.
 شيمدى ناچار اۆزۆنه چېخدېم،
 سندن اولدو كى كۆنلۆنۆ يېخدېم.

دورما ایمدی اگر^{۷۰} موافق ایسن،
نقل تک صحبتیمده^{۷۱} صادق ایسن.
دئدیگین سرکشین گتیر باشین،
دستگیر ائيله یار و یولداشین.»

۸۵ ساقی اۆل ایشده تاپدی حیرانلیق،
چکدی اۆل قصه دن پشیمانلیق.
قېلدی مکر ایله اۆل شر^{۷۲} ایشده چیل،
دئدی: «مستم امان منه بو محل.
صبحدم کیم^{۷۳} دۆشه ر گذاریم آنا،
واراییم، یازاییم، خماریم آنا.
آنی داش ایله سنگسار ائده ییم،
سېندېرېب باشېنی^{۷۴} غبار ائده ییم.»

ساقی یی بادە بئده ائيله دیگی

بادە تند اۆلدو اۆل تعلدن،
بیر غرض آنلادی تغافلدن.
۹۰ ساقی یی توتدو می، یامان توتدو،
بؤیله دوتار گییی کی قان یوتدو.^{۷۵}
اۆلدو ساقی ین گرفتاری،

فأش ائدەن بۆیلە اولور اسرارې.

ساقیا! قېلما تَرَک بادە ی ناب،^{۷۶}
ایستەسن مې دن ایستە فتح الباب.
مې دیر آیینە ی جمال الە،
زینهار! اوندان ائیلە مە اکراه.
بیر قدح باشلا، نشئە ایله تمام،
کی تاپیم قوتِ ادای کلام.
ساقی اولغاج اسیر مې مضطر،
آتش فتنە چکدی شعلە سی سر،^{۷۷}

بادە ھمدملرینە سۆز دئیگی

۹۵ یېغدی یانېنا^{۷۸} بادە اصحابین،
آچدی تدبیر دولت ابوابین.
کی بو دنلی فسادە چارە نەدیر،
چارە اول زشت نابکارە نەدیر.

عرق اول مې ایله ائتدیگی سۆز^{۷۹}

دئدی اول عرق کی: «ای مې ناب!

قېلما نىشە خىيالى ايله شتاب.
 شاهسن خصمه چاكر ائتمە اۋزۇن،
 بىر قولونلا برابر ائتمە اۋزۇن.
 صورت حالېنا نظر قېلما،
 بۇيۇدۇب آنې معتبر قېلما.
 ۱۰۰ دۆشمە سوداسېنا تغافل قېل،
 نىچە گۆن صبر ايلن تحمل قېل.
 اۆل سىنن قدر و شوكتىنى بىلير،
 اۋز اۋزۇندىن چۆرۆر، ارير، ازىلير.»

بو حكايت ايرير نىيذ سۆزۈ^{۸۰}

چۆن عرق سۆزلرين تۆكتدى،^{۸۱} نىيذ،
 دئدى: «- اى نطفه‌ى جم و جمشىد!
 دولت اۆلدور كى دشمن اۆلا زبون،
 اۆلمادان بو شراره شعله فزون.
 بىر شىبخون ايله هلاك ائدهيىن،
 حدتېندن جهانې پاك ائدهيىن.^{۸۲}
 ۱۰۵ اۆلمويا آز ايكن بو ايش چۆخ اۆلا،
 دخی دفعينه چارهسى يۆخ اۆلا.»

بوزە تدبىر ايله سۆز ائيله ديگى ^{۸۳}

چۆن نىبىز ائيله دى سۆزۈنۆ تمام،
 دئدى بوزە كى: «- اى مى گلفام!
 نه تغافل، نه جنگ قىل ^{۸۴} پيشه،
 بو ايشه قىل بىر اۆزگە ^{۸۵} انديشه.
 وئر آنا لطف مژده سيله فريب،
 اولا كيم اختلاطى اولا نصيب.
 يانېنا گل كىچ اول فساد زمان،
 ائيله مكر ايله ^{۸۶} دفعينى پنھان. ^{۸۷}
 نه مصاف ائيله كيم يامان اولا آد،
 نه تغافل كى گۆن - گۆن ^{۸۸} آرتا فساد.» ۱۱۰

قىلمادې ھىچ قۇولو بادە پسند، ^{۸۹}
 قىلمادې ھىچ سۆز آنې خرسند. ^{۹۰}
 دئدى: «- اولدور صلاح كيم اول،
 قىلايىم ارتكاب جنگ و جدل.
 گۆندەريم قاصد ايله پند وئريم،
 بىر نئچە پند سودمند وئريم.
 پند ايله تابع اولسا، ياربمىدېر،
 اولماسا جنگ خود شعارمىدېر.

- ۱۱۵ کیمدیر ایمدی^{۹۲} کی عزم راہ قیلا،
 سایہ ی دولتیم پناہ قیلا.
 اؤزؤنؤ بَنگ مجلسینہ سالا،
 سؤزؤمؤ سؤیلہ یہ، جوابین آلا.
 کیم بیزی گؤزہ ساقی آلاماز ایدی،^{۹۳}
 بیزہ ہیچ التفات قیلماز ایدی.
 شکرلله کی امتحان ائتدین،
 سرّ ما فی الضمیر۔ ینہ یئتدین.»
 سؤیلہ دی بوزہ: «من آنا وارا ییم،
 سؤیلہ ییم سؤزؤنؤ جواب آلا ییم.
 ۱۲۰ گر سؤزؤن ساقی ائتمہ دیسہ قبول،
 من قبول ائیلہ رم سن اولما ملول.»^{۹۴}

بَنگ بزمینہ بوزہ گتّمہ گیدیر^{۹۵}

گلدی گفتارہ بوزہ ی بدنّام،
 لافلار اوردو اول نمک بہ حرام.
 کیم: «منہ^{۹۶} امرین اولسا، منقادام!
 من سفر شدّتینہ^{۹۷} معتادام.
 من کی پیغامین ائیلہ ییم ایصال،^{۹۸}
 گؤرمہ سم آندا صلحہ استقبال،

۱۲۵ ضرب ايلن انې سىرنگون ائدەيىم،
 ازەيىم يىنچەيىم، زبون ائدەيىم.»
 توتدو مى بوزەنن سۆزۈنە قولاغ،
 دئدى: «- اى بوزە! ياخشى سىن اۆزۈن آغ!
 يئرى^{۹۹} انېن شكوھونو سېندېر،
 بادپاي غروردان ائندىر.

سؤيله مندن كى اى فسردە مزاج!^{۱۰۰}
 دلى سن بو جنونە ائيله علاج.
 بو علاج ايله دفع سئودا قبل،
 باشېنا چارە بول،^{۱۰۱} مداوا قبل.

بىگى بو سۆزدە ھزل ائدەر بادە

۱۳۰ اى زنا كشورى نىن اؤباشې!
 متصل نكبتيلرېن باشې.
 اى اساس بنای ھر وسواس!
 اَنْتَ خَنَّاسٌ^{۱۰۲} فِى صُدُورِ النَّاسِ.
 اى سراسر تصورون باطل!
 فسق و اغلامە روز و شب مايىل.
 غالباً كيم وجودونو^{۱۰۳} تقدیر،
 يۆز فساد ايله ائيله ميش تخمير.

دثر ایمیش سن کی هر نه وار، منم!
 صاحب سر و اختیار منم.^{۱۰۴}
 سن^{۱۰۵} یامان جهل ایچینده قالمیشسان،
 اویان اؤز باشینا اولالمیشسان.^{۱۰۶}
 هیج معقول^{۱۰۷} سؤز دئمه زسن سن،
 قاندا دپر کیم کؤتک یئم زسن سن!
 کیمه اولسان مصاحب، ای جاهل!
 اولور البته تنبل و کاهل.^{۱۰۸}
 ایش مجالی قیلیرسان، ای سرسام!
 بیر زمانین ایشین بیر ایلده تمام.
 اکل وقتی سنه دیر^{۱۰۹} ای بدشکل!
 بیر ایلین قوتی، بیر زمانلیق اکل.
 ای خرد ره گذاری نین تیکانی!
 تانری خار ائیله سین سنی اکنی!^{۱۱۰}
 باعث نکبت و فلاکت سن،
 بس کی بدشکل و بد قیافت سن.
 خواه درویش اول و خواه غنی،
 اوسو آزار دوشونده^{۱۱۱} گورسه سنی،^{۱۱۲}
 هر سعادتسیز اولسا یار سنه،
 شمه جه قبلسا اعتبار سنه،

- محو اولور آندا مردلىك اثرى،
مطلق اولماز شجاعتين جگرى.
خرم اولما كى سبزدير سنه رنگ،
سن سن آيينه ي طبيعته رنگ.^{۱۱۳}
- ۱۴۵ سندن اولور يۆنگۆل، آغېر باشلار،
سنى هر كيم اله آلېر داشلار.
عمليندير^{۱۱۴} مخالف حكمت،
خلقه سندندير اصل هر علت.
بو ايشى ائتمه گين^{۱۱۵} گرەك ناچار،
كيم اولاسان قاپيمدا خدمتكار.^{۱۱۶}
يا بو اقليمدن باشېن آل گنت،
يۇخسا باشېن گۆتۆر حضورومه يئت.
مى دگيلسن، چۆخ ائتمه استغنا،^{۱۱۷}
مست تك مندن اولما بى پروا.^{۱۱۸}
- ۱۵۰ بن اگر راضى اولماسام سندن،
باشېنا چۆخ بلا گلەر بندن.
گۆله خشك اولماغې شعار ائتمه،
گل دماغېن تر ائيله، عار ائتمه.
ياخما حرص اودونا قورو ياشېن،
حذر ائت كيم خطرده دير ياشېن.

شەرم قەبەل سەرگەرانلەق ائتمە یۆگۆش،
 حەدینی تانی گل آیاغیما دۆش.
 یوخ اۆزۆندەن مگر سنین خبرین،
 کی نه ترکیب سەن^{۱۱۹} نەدیر هەنرین؟
 ۱۵۵ گوش قەبەل فەزلینی^{۱۲۰} بیان ائدەیییم،
 اۆلان اسرارېنی عیان ائدەیییم!

بادە تمثیل بَنگ اۆچۆن دئدیگی^{۱۲۱}

وار ایدی اصفهاندا بیر می کش،
 بَنگ مانند متصل سرخۆش.
 بیر عجب قەصرده دوتوب منزل،
 می هە اۆلمۆشدۆ روز و شب مایل.
 بیر گۆن اۆل رند مجلسینده، شراب،
 اۆلدۆ مانند کیمیا نایاب.
 حاصل اۆلدۆ انا صداع خمار،
 یئدی دفعینە ذرەای اسرار.
 ۱۶۰ اثر بَنگ ائدیپ هجوم تمام،
 تاپدی مرآت قلبی^{۱۲۲} ژنگ ظلام.
 شب ایدی، لیک ماه شب افروز،^{۱۲۳}
 قەلمبش ایدی جەهانې غیرت روز.
 رنگ مەتابېنی^{۱۲۴} نمونە ی آب،

قصر اول آب ايچىندە شىكل حباب.
 قىردىن رند دېشرا قېلدې نىگە،
 سو گۇرۇندۇ گۇزۇنە پرتو ماە.
 دئدى: «- اى وای اولدو ایش مىشکل!
 سىل دوتموش جەهانې، من غافل.
 ۱۶۵ سويا چارەم بودور، اۇزۇم بوراخام،
 دۇلمادان^{۱۲۵} قصر، بىر كئارا چېخام.
 اۇزۇمۇ قورتارام سباح^{۱۲۶} ایلن،
 بىر كئارا چېخام فراغت ایلن.»

الە بىر تخته پارەسىن آلدې،
 يئره مەنتاب تىك اۇزۇن سالدې.
 لت گۇرۇب باشې فرش داشېندان،
 ضربیلن بىنگى اوچدۇ باشېندان.
 درد سر بولوب^{۱۲۷} و گلىب حكما،
 دئدىلر: «دردینه شراب دوا!»
 ۱۷۰ سنە بودور هنر كى شرح اتتدیم،
 اهل ادراكە سور كى من نئتدیم.
 منیم اصلیم، كۇكۇم تفحص قېل،
 حرمتیم سندن آرتېق اولماغې، بیل!

بيلميش اول كيم عظيم جبارام،^{۱۲۸}
 سرکش و سرفراز^{۱۲۹} و سردارام.
 كيم كى بحث ايله باش^{۱۳۰} قوشورسا منا،
 گر فريدون ايسه حريفم آنا.
 كى اولور^{۱۳۱} هوش، آلام دماغيندان،^{۱۳۲}
 كى باشين بيلمه يه آياغيندان.
 ۱۷۵ من كيمه م! همدم^{۱۳۳} جم و جمشيد،
 صافلېغندا قرينه ي خورشيد.
 محك جوهرم، تمام عيار،
 لاله ي كوهسار، حلم و وقار.
 بير بنادر وجود نوع بشر،
 سرّ تحقيقه اولماغا مظهر.
 هر بنادا كى ياخشېدېر بنياد،
 آنې افزون راق ائيله رم آباد.^{۱۳۴}
 هر بنادا كى سست دور ارکان،^{۱۳۵}
 آنې اصليله^{۱۳۶} ائيله رم ويران.
 ۱۸۰ بو سېدن منه يئته ن اصحاب،
 كيمي خوش وقتدير، كيمي سى خراب.
 دؤشدؤ د/ووددن ضميريمه ذوق،

حُسن آوازه حاصل ائتدیم شوق.
 عرض قېلدېم کلیمه صورت حال،
 رفقیمی^{۱۳۷} قېلدېم اُمّینه حلال.
 قوم ترسایه من تانیتدېم راه،
 کی ائتدیلر اقتدای روح الله.
 من حقیقتده اهل عرفانام،
 دئمه سینلر شریک شیطانام.
 ۱۸۵ آدمه سجده قېلمايېب^{۱۳۸} شیطان،
 تاپدېغېندان غرور ایله عصیان.
 مندن اؤلسایدې نشئه سی بیر دم،
 مین کز ائیلهردی سجده ی آدم.
 رقت افزای عاشق زارام،
 چهره افروز حُسن دلدارام.
 نظر عاشق و رخ محبوب،
 بیری طالبدورور، بیری مطلوب.
 ۱۳۹ هجر ایلن مشکل ایکن آنلارا حال،
 من بوراخدېم آرایا طرح وصال.
 ۱۹۰ گرچی دشمنلیگیمده فتنه م چؤخ،
 دوستلوغوندا دخی مثالېم یؤخ.
 هر نه درد اؤلسا من^{۱۴۰} دوا وئهرم،

طبع گۆز گۆسۆنه جلا وئهرم.
 بېر خردمند عالم ماهر،
 باطن احوالېن ائيله رم ظاهر.
 مکتب میکدمده شام و سحر،
 شرح تجرید اوخور مدرسه لر.
 منم ارباب رفعت درجات،
 باعث خیر و داخل حسنات،^{۱۴۱}
 پادشاهلارېن ایسته سم آسان،
 قبلېرام بېر گدا ایله یکسان.
 ور گدالارېن ایسته سم، فی الحال،
 قبلارام پادشاه بی زر و مال.
 منم اول پادشاه^{۱۴۲} هفت اقلیم،
 کی منه شاهلار قبلار تعظیم.
 هر کیم اولسا، آياغېما باش اورار،
 من گلینجه قامې ایاغا دورار.
 جوهریمدیر منیم مفرح ذات،
 منم - القصه - منشأ حسنات.
 حسناتېمې آندان ائيله قیاس،
 کی دئمیش حق منافع للناس.^{۱۴۳}
 وصف ذاتېمدا بېر حکایت وار،

۱۹۵

۲۰۰

گوش گر قبلسان ائیلہرم اظهار:

تمثیل در تعریف باده^{۱۴۴}

وار ایدی ری ده بیر خجسته خصال،
 ماه طلعت نگار مشکین خال.
 می لعل لبی^{۱۴۵} نشاط افزای،
 نقل گفتاری نغز بزم آرای.
 می ه دوشموشدو عکس گیبی^{۱۴۶} مدام،
 آلبان متصل قدح دن کام.
 ۲۰۵ بیر گون اول سرو قد گول رخسار،
 قبلدی زهاد مجلسینه گذار.
 گوردو بیر عابد پریشان حال،
 گنچمیش اوقاتې زهد ایله مه و سال.
 بیلیمه میش کیم مذاق باده نه دیر،
 خط مشکین و روی ساده نه دیر.
 خلقه ائیلهر حکایت محشر،
 صفت حور و جنت و کوثر.^{۱۴۷}
 نوجوان قبلدی میل کوثر و حور،
 دئدی عجز ایله: «ای خدای غفور!
 ۲۱۰ وار امیدیم کی اهل جنت اولام،
 من دخی مستعد رحمت اولام.»
 غیبدن گلدی بیر ندای لطیف،

قولاً غبنا کی: »ای حریف ظریف!
 تانری بیر پادشاه عادلدیر،
 فیضی، مجموع خلقه شاملدیر.
 کرمی عام، قادر قیوم،
 ائیلہ مز هئچ کیمسه نی محروم.^{۱۴۸}
 کیمی دُنیا دا شادمان ائیلہ،
 کیمی عقبا دا کامران ائیلہ،
 سن کی دُنیا دا اهل عشرتسن،
 ساکن مسند^{۱۴۹} مسرتسن.
 ایچدیگیندیر نشاط ایلن می صاف،
 کوثر اولماق دگیل سنہ انصاف.
 غرضین کوثر ایسه، می دن گئچ،
 یوخسا آل نقدی، نسیه ایستمه هئچ.
 بادہ محرومی آب کوثر ایچر،
 کیمسه کوثر دئمہ، مکرر ایچر.
 بو دلیل ایله بادہ کوثر ایمیش،
 گور نہ خوش سنه یه برابر ایمیش.^{۱۵۰}
 بنگ کیمدیر حریف بادہ اولاً،
 بحث قبلسا حرامزاده اولاً.
 جد پاکیم حقیچون، ای اسرار!

۲۱۵

۲۲۰

اۆلماسېن درگهيمده خدمتکار.
 گلیب ائندیرمسین آیاغېما باش،
 ائیلەسین عاقبت منیمله ساواش.
 قېلمادېم تیرە روزگارېنی من،
 کوْگه ساوېرمادېم غبارېنی من.^{۱۵۱}
 دوتسام آرام، بی قرار اۆلایېم،
 رد درگاه کردگار اۆلایېم.»

مجلس بنگه بوزه گتدیگیدیر^{۱۵۲}

۲۲۵ بادە قېلغاج تمام گفتارېن،
 بوزه نقش ضمیر ائدیب وارېن.
 قېلدې عزم ره محله ی بنگ،
 اۆلوبان قاصد می گلرنگ.
 بنگ خوش سیرت و نکوکردار،^{۱۵۳}
 نئچه همدملر ایله فصل بهار.
 بیر عجب مرغزار ایچینده مدام،^{۱۵۴}
 توتמוש ایدی نشاط ایلن آرام.
 برش ایدی و مفرح و افیون،
 هر بیرى رای ایلن بیر /فلاطون.
 ۲۳۰ کی دۆشۆب علم شرعدن گفتار،
 گاه حکمت سۆزۆ اۆلوب تکرار.

گرم ایکن بحث علم فضل و کمال،
متواتر اولوب جواب و سؤال.

بَنگ دویدوغو بوزه گلدیگینی

وئردیلر بَنگ حضرتینه خبر،
کی دوربدور قاپیدا بیر چاکر.
دئر کی می دن گتیرمیشم پیغام،
ایسته رم رخصتِ ادای کلام.
بَنگ دن رخصتِ ائیله ییب حاصل،
بوزه ی زشت رویِ ناقابل.
گیردی اول بزم خاصه عامانه،^{۱۵۵}
باشلادی هرزه - هرزه افسانه.
می^{۱۵۶} سۆزۆن دئدی اول پلیدِ کریه،
بلکه یۆز نکته هم مزیدُ فیه.

۲۳۵

بو خبرلردن اولدو شیدا بَنگ،^{۱۵۷}
بوزه یه دۆشدۆ بی محابا بَنگ.
باشبنا چپخدی قهردن سئودا،
بوزه یی قېلدی طعن ایله ایذا.^{۱۵۸}
کی: «ای غلیظِ پلیدِ ناهموار!

گُندە و زشت، ناتمام عیار!
 ۲۴۰ سن قدیمی منیم انیسیم ایدین،
 نه انیسیم کی کاسه لیسیم ایدین.
 بادەنین خود^{۱۵۹} سنینله یوخ میلی،
 اولسا داخی^{۱۶۰} بعیددیر خیلی.
 سن نه سن کیم سنینله یار اولالار؟
 گیزلی ایشلرده رازدار اولالار؟
 حیف! می هم اگرچی دشمندیر،
 کی رفیقی بو نوع کودندیر.
 لایق اولدور سنی ملامت ائدیم،
 بوگوونو باشنا قیامت ائدیم.^{۱۶۱}
 ۲۴۵ کودن و احمق و ترش روسان،
 بد رگ و بد خصال^{۱۶۲} و بدبوسان.
 میله اولدون بو فتنه ده اورتاق،
 سبناجاقدر سنین باشنا چاناق.^{۱۶۳}
 فرض اولوبدور سنه جفا قبلماق،
 اوزونو آغ ایکن قارا قبلماق.
 میهمانسان بو گئجه اتتگیل خواب،
 وئره ییم صبح سوزلرینه جواب.

بزم بىڭ ايچرە بوزە دوتدو ثبات،

بىڭ خدامى ائىدىلر خدمات.^{۱۶۴}

۲۵۰

حالبا چۆن رسولسان، ناچار،

سنه مندن روا دگىل آزار.

بوزە اول جمعه هم نشين اولدو،

سعد ايله، نحس هم قرين اولدو.^{۱۶۵}

مجلس خاص ايدى و جمع ظريف،

مأمن پاك ايدى و قوم شريف.^{۱۶۶}

چۆن كدورت گئديب، صفا گلدی،

گرم اولوب معده اشتها گلدی.

چكديلر طرفه - طرفه مائده لر،

نئجه كيم^{۱۶۷} شاعر عجم سؤيلر:

۲۵۵

هرچه / نديشه در گمان آورد،

مطبخى رفت، در ميان آورد.

گاه پالوده گلدی، گه حلوا،

گه مزعفر چكيدی، گه بوغرا.

بس كى چوخ گوردؤ بنگيانه طعام،

پخته ليك قبلدي بوزهى بدنام.^{۱۶۸}

قالمادي قلتبانين اول جوشى،

اولدو گفتار مى فراموشى.

دئدی: «ای بَنگ! بادەدن گئچدیم،
گئتمەزم اول مقامە آند ایچدیم.^{۱۶۹}
۲۶۰ من سنین بیر کمینە چاکرینم،
اُشیگیندە قولام، کمترینم.
چۆخدور ار بادە نین فساد و شری،
سندەدیر فقر و مسکنت اثری.»

بَنگە چۆن بوزە اولدو خدمتکار،^{۱۷۰}
بَنگ فیضیلە واقف اسرار.
اول گئجە بَنگ و سایر اصحاب،
قېلدېلار راحت و سرور ایله خواب.
صبحدم کیم، سپهر جام خرام،
ساچدې بَنگ اؤستۆنه می^{۱۷۱} گۆلفام،
۲۶۵ ذرّەسان^{۱۷۲} تەنشین اولوب اختر،
صاف می گیبی چېخدې شعلە ی خور.
بَنگ، فکرین دنیزینە دالدي،
اورتایا طرح مشورت سالدې.
کی نەدیر چاره ی شرارت می،
نئجە تسکین بولور^{۱۷۳} حرارت می؟

بودور افىونون ائىدىگى تدبىر^{۱۷۴}

دئدى افىون كى: «- اۇلماغېل غمناك،
منم اۇل زهر دفعينه تریاك.
قبلايىم گئجهلر یوخومو حرام،
يئمه يىم نسنه، دوتمايىم آرام.
ائده يىم ضایع ائىدىگى امه گین،
آغرېدېپ هم نشینلرین اۆره گین.» ۲۷۰

برش رای صواب سؤیله دیگى^{۱۷۵}

برش-ه چۆن دۆشدۆ سۆز، دئدى^{۱۷۶}: «- ای بىگ!
آنېن ایلن^{۱۷۷} نه حاصل ائتسن جنگ؟
نه روا جنگ بؤیله سرکش ایله،
علف خشک، نئتسین آتش ایله؟
نئجه کیم ملکه اۇل وئریر رونق،
کیمسه میل ائيله مز سنه مطلق.
سېنمادان بو نزاعې^{۱۷۸} ترک ائده لی،
بۆتۆن ایکن بو ملکدن گئده لی.»

گۆردۆ بو نوع مصلحت معجون^{۱۷۹}

دئدى معجون آنا كى: «- ای اسرار! ۲۷۵

نە ھزیمت، نە جَنگ ائیلە شەعار.
 لایق اۆلدور اَنبَلا صلح ائدەسن،
 گر طلب قېلسا یانَبنا گئدەسن.
 ائیلە دفعینە مکر ایلن تدبیر،^{١٨٠}
 صاف دلدیر یئری مزاجبنا گیر.
 غافل ائتمە اۆزۆن مدارادان،
 حیلە^{١٨١} یئیرەک دگیلمی غوغادان.»

١٨٢ بادە یە بَنگ ائلچى باشلادېغې

قېلمادې بَنگ ھیچ قۇولو پسند،
 اولمادې ھیچ سۆز ایله خورسند.
 ٢٨٠ دئدی: «من هم رسول گوئدرەرەم،^{١٨٣}
 سۆزلرینە جواب دۆندرەرەم.
 قېلسا طاعت، رعایتیم گۆرسۆن،
 قېلماز اولسا، سیاستیم گۆرسۆن.»

ای مُفَرَح! سنەدیر ایمدی امید،^{١٨٤}
 اولاسان فتح قاپېسبنا کلید.
 سنەدیر حُسن خلق و لطف ادا،
 چۆخ گۆرۆبسن مجالس حکما.^{١٨٥}

۲۸۵ سنده عرفان جواهری چو خدور،
 سنده کی رتبہ کیمسده یو خدور.
 غرضیم: ائتمہ گہ سن ائیلہ شتاب،
 سن منہ قوومسان، نہ بو اصحاب.
 وار، مندن میٰہ نصیحت قبل،
 گر قبول ائتمیہ، فضیحت قبل!
 سؤیلہ: ای بی حیای بیہدہ گرد!^{۱۸۶}
 مفسدہ هر صلاح اولان نامرد.

بادہ بہ بَنگ ہزل ائیلہ دیگی

۲۹۰ ہمدمین هر کیم اولسا لیل و نہار،^{۱۸۷}
 گاہ دیوانہ دیر، گہی بیمار.
 بو جہاندا بودور سنہ تأثیر،
 اول جہاندا دخی زقوم^{۱۸۸} و سعیر.^{۱۸۹}
 سنسن اول رهنمای اهل عذاب،
 کی آیاغبین یئتنہ یئر اولدو خراب.
 مکر ایلن ائیلن ائولرینی بیخار،
 بو فسادین ساغبینما باشا چبخار.
 ای بسا اهلِ تخت و صاحب تاج!
 کی قبلہبسان بیر ائتمہ گہ^{۱۹۰} محتاج.
 ای بسا ہوشمند فرزانه!

- کى قېلبېسان سڧيه و ديوانه.
 باعث فتنه و شرارتسن،
 نجس العين و بى طهارتسن.
 ۲۹۵ قاندا کبر اولسا، هم نشينيندير،
 بو سببدن کى دينى دينيندير.^{۱۹۱}
 انما الخمر آيتينى اوخو،
 کى سنيندير کنایتينده چوخو.
 اولولار سندن ائتمه سه اکراه،
 اولور البته عاصى و گمراه.^{۱۹۲}
 گئچيلر^{۱۹۳} سندن ائتمه سه پرهيز،
 چېخار البته . . . دريده و حيز.^{۱۹۴}
 چۆن خميرين زيانه^{۱۹۵} راغبدير،
 اخته قېلماق سنى مناسبدير.
 ۳۰۰ سنسن اولموش مقيد اؤز - اؤزونه،
 جزوى ايشدن چېخارسان ائل اؤزونه.
 کيمه اولدونسا محرم و يولداش،
 جمله^{۱۹۶} سرينى قېلدين ائلره فاش.
 ائرين دؤشسه هر يئره چوخ و آز،
 قېلماز اهل شريعت آندا نماز.
 چاکرين اولدو چنگ، زار اولدو،

- دامنین دوتدو دُرد، خوار اۆلدو.
 دوتدو بیر اؤ حمایتینده حباب،
 ائیلهدین آل ایلن^{۱۹۷} ائوینی خراب.
 ۳۰۵ شیخ صنعانە بیر دم اۆلدون یار،
 ترک دین ائتدی، باغلادی زنار.
 چۆن کی^{۱۹۸} تدبیرین ایله قیلدی عمل،
 ناقه‌ی صالحه یتتیردی خلل.^{۱۹۹}
 سنده یۆخدور طریقی جدّ و ادب،^{۲۰۰}
 سن ادبسیزسن، آنلار اهل ادب.
 سنده یۆخدور طبیعت فرزند،
 سن منافق سن، اۆل سعادتمند.
 هر کی سندن دۆننده تاپدی قبول،
 مجلس اهل شرعه راه وصول.^{۲۰۱}
 ۳۱۰ بی سبب^{۲۰۲} هرزه - هرزه قیلما غضب،
 شیشه‌نی چالما داشا، ساخلا ادب!
 بس کی اهل خطاسان و مرتد،
 قاندا یۆز دوتدون ایسه اۆلدون رد.
 بسی ائولر خرابدپر سندن،
 چوخ باغبەرلار^{۲۰۳} کبابدپر سندن.
 آچارام سربّنی^{۲۰۴} تر اۆلماز ایسن،

دُرد نَسبَت مَکدَر اَولماز ايسن:

٢٠٥ تَمثیل در تعریف بَنگ

مَصر مُلکۆندە وار ایدى بىر پىر،
 هَرگَز اخلاصى تاپمامبش^{٢٠٦} تَغییر.
 ٣١٥ عالم و عارف و عَفیف الذَّیْل،
 قَبَلمامبش خَبث ایلە خَبائتە مِیل.
 آخَر عَمَر اَولَندە رَکَت^{٢٠٧} شیب،
 سالدی تَرَکیبِنه مَرضدن عیب.
 اَولَدو تَدبیرە عِلتى مَحْتَاج،
 دَئدیلر بادە دیر بو دَرده عَلاج.
 ائیلەدى مِیل مِی، ضَرورت ایلە،
 ایچدى بىر جَرعە مِی، کَدورت ایلە.
 ذوق مِی سالدی چۆن دَماعِبنا شُور،
 آرزو قَبَلدی مَطرب و طَنبُور.
 ٣٢٠ مَطرب و مَغیچە^{٢٠٨} چَکِیب آواز،
 ائیلەدى قَارشِبَسپَندا جَلوه و ناز.
 پىر شوق ایلە مایل اَولَدو آنا،
 قَوّت نَفَس حاصِل اَولَدو آنا.

دئدی: «ای سرو قد سیم اندام!
 نؤلا وئرسن من شکسته به کام.
 منی وصل ایله شادمان ائتسن،
 پیر ایکن یئنگیدن جوان ائتسن.»^{۲۰۹}
 دئدی: «مندن مراد حاصلدیر،
 لیک دین اختلافی مشکلدیر.
 دینین ار دینیمه مناسب اولور،
 سنه مندن مراد حاصل اولور.»^{۲۱۰}
 پیر تا راضی اولما خاطر یار،
 ترک دین ائتدی، باغلادی زنار.
 اولدو ضایع جمیع طاعاتی،
 گور آنا نئتدی می ملاقاتی.
 ای می زشت خو! بودور عملین،
 دین و دنیا یا چوخدورور خللین.»^{۲۱۱}

۳۲۵

بَنگ ذکر خواصبن ائيله ديگي^{۲۱۲}

منم اول تیز طبع پاک ضمیر،
 کی لطیف ائتدی طینتیم تقدیر.
 مندهدیر شکل قبه ی خضرا،
 اختریم شاه دانه دن پیدا.

۳۳۰

شېخلر ائىلەر احترام منە،
 باشلارې اۆزرەدیر^{۲۱۳} مقام منە.
 جوهریم قدر ایلن مکرمدیر،
 کُل ترکیبە جزو اعظمدیر.
 فلک انجمن مهندسی یم،
 جمله علم اهلی نین مدرسی یم.
 نؤلا گلە منە صغار و کبار،
 ألماغا درس مخزن اسرار.
 سبزه ی بوستان ادراکام،
 ذوق بخش ضمیر غمناکام.
 خضر، واقف اولوب حقیقتیمە،
 گیردی اول رتبه ایله کسوتیمە.
 منە ائلدن دیگەر طپانچە و زور،
 ائله مندن یئتەر نشاط و سرور.
 کنج هر مدرسه مقامبمدر،
 فرقه ی اهل علم رامبمدر.
 شوکت اهلینه اولمازام همدم،
 چکزم شدت و مشقت و غم.
 دولتین چوخ، مشقتین چوخدور،^{۲۱۴}
 دولتیم وار کی دولتیم یوخدور.

۳۳۵

۳۴۰

قاندا بىر مقلس قلندر وار،
 منم اۇل مقلس و قلندره يار.
 منده يۇخ مى گىيى محبت^{۲۱۵} شور،
 داتلى سئومكده اۇلموشام مشهور.
 مى دن ايماندا گلېشم افزون،
 اَنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ^{۲۱۶} حَلَوَاءُونَ .
 فقرا فرقه سینه من باشام،^{۲۱۷}
 متصل اهل فقره يولداشام.
 سندن اۇلغاج اسير درد مزاج،
 صحت اۇچۇن منه اۇلور محتاج.
 قاندا اۇلسام مقرب و محرم،
 آندا اۇلماز نشان غصه و غم.
 منم آيينه دار فيض ازل،
 صورتيم ژنگ، سیرتيم صيقل.
 وئرسم آيينه ی ضميره جلا،
 گۆرۆنۆر آندا جمله ی اشياء.
 سبز خط دلبرم، حجابيم يۇخ،
 منه عاشق اۇكۆش،^{۲۱۸} مقيد چۆخ.
 بونجا فاسقلر ايچره بى باكام،
 طعن ائدهر خلق، ليک من پاكام.

۳۴۵

۳۵۰

منہ عارفترین ارادتی وار،
 عارف اولدور کی ساخلیا اسرار.
 ای بسا بینوای مفلس دون!
 کی خیال ایلہ ائیلہرم قارون.
 دگیلم بادہ کیم گورؤب آتش،
 اکسیله نسنہ مندن و چپخا غش!
 چکمیشم شدت حرارت^{۲۱۹} نار،
 چپخمپشام خالص و تمام عیار.
 ۳۵۵ عالمی بیر خیالدپر دئرلر،
 اعتمادی محالدپر دئرلر.
 قطب عالم منم، بو گوئن مشهور،
 کی قبلر مین خیال منده ظہور.
 درک^{۲۲۰} ذاتیم ساغبنماق آساندپر،
 سر کاربمدا عقل حیراندپر.

اؤز صفاتیندا بنگ تمثیلی^{۲۲۱}

بیلزم قاندا گورموشم مکتوب،
 اؤز صفاتیمدا بیر حکایت خوب:
 بصرہده بیر مرید روشن دل،^{۲۲۲}
 بنگہ اولموشدو روز و شب مایل.

- ۳۶۰ آنې سالمېشدي نشئه ی اسرار،
 هر زمان بېر ^{۲۲۳} خياله، ليل و نههار.
 بيلدی اول پير، مريدین افعلبن،
 ذوق بنگ ايله خوش گنجهن حالبن. ^{۲۲۴}
 قېلدي ممنوع صحبتیندن آنې،
 ائتدی محروم حضرتیندن آنې.
 بېر گون اول نامراد خسته جگر،
 سالدې عجز ايله پيره ساري گذر.
 دئدی: «ای هر کماله راهبریم!
 اوستادېم، معلم هنریم!»
 ۳۶۵ نه سبیدن گناه کار اولوبام،
 نه گناه ائيله دیم کی خوار اولوبام؟
 پير صالح مريده وئردی جواب -
 کی: «منه بو ایشیمده قېلما عتاب،
 دئرلر اسرار ايله اولوبسان یار،
 ذوق بنگ ايله واقف ^{۲۲۵} اسرار.
 سالبان قصر آسمانه کمند،
 چوخ قېلېرسان تخيلات بلند.
 گویده دیر متصل سنین سیرین،
 سنه درکی قاچان ^{۲۲۶} یئتهر غیرین؟

۳۷۰ کَامِلُ السَّرِّ^{۲۲۷} اۆلدوغون بیلدیم،
تَرَک درس و تَعْلَمُ هُون قېلدېم. «
بو دلیل ایلە بَنگ کَامِل ایمیش،
خلقه آندان مراد حاصل ایمیش.

بَنگ، معجونو ائلچی ائیلەدیگی^{۲۲۸}

ائیلەگج بَنگ سۆزلرینی تمام،
قېلدې معجون رسالته اقدام.
لیک تا گۆرمۆیه جفای قدح،
اؤخودو مین کرت دعای قدح.
بادەیی روح بخش جان پرور،
قالمېشېدی^{۲۲۹} مکدر و مضطر.
انتظار ایچره کیم قاچان بوزه،
دۆنه بیر داخی اول جگرسوزه.
قېلا بَنگین حکایتین تقریر،
گۆره لر بیر آنا^{۲۳۰} گۆره تدبیر.
دئدیلر بَنگه: «دۆندۆ بوزه یی دون،
لیک گلدی رسالته معجون.»
شُکر قېلدې کی: «نکبتیم گئتدی،

دولتیمدیر کی آنی دور ائتدی.^{۲۳۱}»
 می‌ه معجون وئریب خبر وارین،
 سربه‌سر ظاهر ائتدی اسرارین.
 ۳۸۰ بادەنین حدّتی فزون اولدو،
 قهردن رنگی لاله‌گون اولدو.

۲۳۲ بادە و بَنگ لشکری صفتی

یېغدی یانینا بادە اصحابین،
 جمع قبلدی مصاف^{۲۳۳} اسبابین.
 دئدی معجون‌ه: «- اختیارین وار،
 خواه گئت، خواه بوندا ائیله قرار.»
 بیلدی معجون کی بَنگ اولور مغلوب،
 اؤزؤنۆ قبلدی بادە یه منسوب.^{۲۳۴}
 بَنگ دن گئچدی، بادە خوار اولدو،
 صاحب عزّ و اعتبار اولدو.

۳۸۵ بَنگ هم اولدو خالدان آگاه،^{۲۳۵}
 یېغدی مقدور اولدوغونجا سپاه.
 هر بیرى بیر طرفده چکدی صفی،
 اولدو رنگین بساط^{۲۳۶} هر طرفی.

۲۳۷
 اوّل اسرار گیردی میدانە،
 صحن میداندا گلدى جولانە.
 ۲۳۸
 باشبېنى آچدې و گۆتۆردۆ کۆتک،
 گیردی میدانە پهلوانلار تک.
 اوردو غایتدە پهلوانلېغا لاف،
 ایستەدی پهلوان کیم ائدە مصاف.

۳۹۰
 نقل گۆردۆ کیم اوّل ایکی بی باک،
 قېلماق ایستەر بیرى - بیرینی هلاک.
 بیلدی کیم آنلار ایله اولسا جدال،
 آیاغ آلتیندا اوّل اولور پامال.
 بنگ باشبنا چیز گینیب هر دم،
 یالوار بپ بادەنین آیاغبنا هم. ۲۴۰
 کی مگر دفع اولو طریقەى جنگ،
 نه می ائتدی سۆزۆن قبول، نه بنگ.

صلح اوچون اورتادا مویز سۆزۆ ۲۴۱

وار ایدی بیر مدبر، آدې مویز،
 واقع اول عصرده، بیر اهل تمیز.

۳۹۵ ھىم شىراب بىن آتاسى، قارداشى،
ھىم سىفرلردە بىگ يۇلداشى.
شامدان قىلدې صلح^{۲۴۲} اۆچۈن ايلقار،
قىلدې آنالار و عىظلىر تىكرار.
اۆلمادې وىظ و پىند فايدەمىند،
اھل جەھلە نە سود وىظ ايلە پىند.

بىگ آغاى جىگ نىل و موىز^{۲۴۳}

نىل چىخدى^{۲۴۴} آنبىلە قىلماغا جىگ،
قىلدې بىر ھىملەدە شەھىد آنى، بىگ.
اىتدى عىزم مىصاف بىگ، موىز،^{۲۴۵}
اۆل دىلى اۆلمادې ھىرىف سىتىز.
عرىسەى رىزمى گىرم قىلدې كىباب،^{۲۴۶}
ضىرىبىنە اۆل دىلى گىتىرمەدى تاب.

گۆردۆ بادە^{۲۴۷} كى لىشكرى بىر- بىر،^{۲۴۸}
اۆلدو اۆل نابكار الىندە اسىر.
وئىرمەدى غىرە جىگ اۆچۈن رىخىست،
اۆزۈنۆ چىكىدى اورتايا غىرت.
چۈن سىپاھىلىك اىچىرە ماھىر ايدى،

۴۰۵ آنا تدبیر جنگ ظاهر ایدی.
 بیر نئچه عسرتینی قویدو کمین،
 اۆزۆ یالقېز مصافه گیردی همین.
 گیردی میدانا ائیلەدی جولان،
 یۆزە چکدی حبابدان قالخان.
 بَنگ ایله چۆن مقابل اۆلدو شراب،
 لحظه‌ای قېلدېلار سؤال و جواب:

بادە و بَنگ ائدەن سؤال و جواب^{۲۴۹}

۴۱۰ مِی ایدیر: «من نبیره‌ی تاکام،»
 بَنگ ایدیر: «سن پلید و من پاکام.»
 مِی ایدیر: «من ندیم سلطانم،»
 بَنگ ایدیر: «پیر^{۲۵۰} اهل عرفانم.»
 مِی ایدیر: «حاکم حواسم و هوش،»
 بَنگ ایدیر: «صوفی یم بن، ازرق پوش.»
 مِی ایدیر: «من شفق گیبی آلام،»
 بَنگ ایدیر: «من سپهر^{۲۵۱} تمثالام.»
 مِی ایدیر: «خوش منیمله دیر عالم،»
 بَنگ ایدیر: «قطب عالمم من هم.»
 مِی ایدیر: «غملی خلقه غم‌خوارام،»

بَنگ ایدیر: «سَنجە مَن دخی و ارام.»^{۲۵۲}
 می ایدیر: «بَن چراغ انجمنم،»
 بَنگ ایدیر: «رَشک سبزه ی چمنم.»
 می ایدیر: «پیر عشق راهبمدیر،»
 بَنگ ایدیر: «اُول منیم پناهبمدیر.»
 می ایدیر: «نورس جهانسوزام،»
 بَنگ ایدیر: «پیر دانش آموزام.»
 می ایدیر: «ائیلهرم سنی فانی،»
 بَنگ ایدیر: «دینمه حدینی تانی.»

۴۱۵

بحث ایلن اۆلمادی چو قطع نزاع،
 فتنه صلح و صلاحا قیلدی وداع.

بَنگ میدان شکست تاپد پغیدپر

ابتدا اۆلدو چۆنکۆ جنگ و جدل،
 بیر نئچه جمله اۆلدو رد و بدل.
 حدّت بَنگ، می دن ایدی^{۲۵۳} فزون،
 بَنگ قوّت تاپیب می اۆلدو زبون.
 گۆردۆ می دولتینده بیم خلل،
 ایستهدی عذر سیّات عمل.

۴۲۰

نذر اندیب ائیلەدی خدانې گواه،
 کیم بو نوبت، بو دشمن اولاتباہ.
 کیمی دوتدوسا، ائیلیہ آزاد،
 ائتمیہ کیمسەنین فسادېنی یاد.
 بولدو^{۲۵۴} سائل اجابت مسئل،
 صاف ایدی قلبی، نذری اولدو قبول.
 چېخدی ناگە کمیندن اول لشکر،
 اولدو بنگین سپاهی زیر و زبر.
 بوزە و برش و بنگ اسیر اولدو،
 کیمی خورد و کیمی خمیر اولدو.
 بادەنین خاطرینە یئتدی صفا،
 نذر قېلمېشدې، نذرە قېلدې وفا.
 قېلدې آزاد او دورد سرهنگی،
 ساقی و برش و بوزە و بنگی.
 هر بیرین قېلدې بیر ایشە مأمور،
 عالمی ائتدی عدل ایلە معمور.
 عاقبت بنگ اندیب اهانتە عار،
 بادەنین خدمتیندن ائتدی فرار.
 شیمدی گزدیکدە^{۲۵۵} قورخا - قورخا گزەر،
 بادە هر قاندا گۆرسە آنې ازەر.

۴۲۵

۴۳۰

اۋرۇنۇ مطلق آشكار ائتمز،
مى اولان يئرلرە گذار ائتمز.

خاتمه در استغفار^{۲۵۶}

توبه، اى كردگار عذرپذير!
سۆزلر يمدن كيم ائتميشم تقرير.
نطق وئردين كى وصف ذاتين ائديم،
شرح كيفيت صفاتين ائديم.
نذر اوصاف مى قېلب عمدا،
بىگ و صفينده ائيله ييب گويا.
الله! الله! بو محض عصياندر،
غايت كفر و عين كفراندر.
چۆن فضولى دۆرۆر منيم لقييم،
عجب اولماز گر اولماسا ادبييم!
وار اميديم كى عذرؤم اولاقبول،
اولمپيام بؤيله جرم ايله^{۲۵۷} مسئؤل.

اۆچۈنچۈ بۆلۈم:

علاوہلر

۱. نسخه فرقلری

۱۴. / ت. / : سرور. ۳۱. / ص. / : باشد این مدح شاه اسماعیل.
۱۵. / ت. / : سرور. ۳۲. / ت. / : وهمدن.
۱۶. / ت. / : در توحید حضرت باری. / ص. / : ۳۳. ۳۰۷: وهمدن ائیلهرم هر ایشده درنگ. ۳۴. / ص. / : سون.
۱۷. / ص. / : در مناجات فاتح الابواب. ۳۵. ت و ۳۰۵ و ۳۰۷: - بو بیت.
۱۸. / ص. / : سون. ۳۶. / ت. / : حشمتی باشینا.
۱۹. / ت. / : نطقیم. ۳۷. / ت. / : - بیتلر ۳۹ - ۲۹.
۲۰. / ت. / : فناء. ۳۸. ۳۰۵ و ۳۰۷: - بیتلر ۳۲ - ۲۹.
۲۱. ۳۰۵: فساد دن. ۳۹. / ص. / : باشد این وصف ساقی دُوران.
۲۲. / ص. / : بولا. ۴۰. ۳۰۵: قدح آنداندر اول قدحدن یاد: و ۳۰۵ و ۳۰۷: - بیتلر ۳۹ تا ۳۳.
۲۳. / ص. / : هست این نعت احمد مختار. / ت. / : ۴۱. / ص. / : ابتدای حکایت می و بنگ.
۲۴. / ت. / : جود. ۴۲. / ت. / : لعلی آچدی باشبمدان.
۲۵. / ت. / : بنگ سلام و بنگ. ۴۳. ۳۰۵: باده شرحی و هم بهاریات.
۲۶. / ص. / : قبلا. ۴۴. / ص. / : جهانہ.
۲۷. / ص. / : شمه‌ای وصف حیدر کرار. / ت. / : - ۴۵. ۳۰۵: گول.
۲۸. ۳۰۷: - بیتلر ۲۰ و ۱۹ - ۱۸. ۴۶. ۳۰۵: لعل.
۲۹. ۳۰۵: نفس مصطفی. ۴۷. / ت. / : پیاله.
۳۰. ۳۰۵: ربنا. ۴۸. ۳۰۵: به وقت. / ت. / : شام و سحر.
۴۹. / ت. / : سو. ۴۹.

۵۰. / ص. / در صفات شراب و صحبت او
 ۵۱. ۳۰۵ و ۳۰۷ و / ت. / : همجنسی.
 ۵۲. / ت. / : خاطری جمع و خدمتینده مدام.
 ۵۳. ۳۰۵ : سروین.
 ۵۴. ۳۰۷ : اولا کیمسه کی گؤستریب جرأت.
 ۵۵. ۳۰۵ : بادهیه ساقی بنگی سؤیلهدیگی.
 ۵۶. / ت. / : تعریف باده. / ص. / : سخن ساقی و اهانته او.
 ۵۷. ۳۰۵ و ۳۰۷ : دیزی اؤسته چکیب روان ساقی.
 ۵۸. / ت. / : اؤلوموش ایدی.
 ۵۹. ۳۰۵ : صدر بزم اولینده بیر سرهنگ.
 ۶۰. / ت. / : آندا.
 ۶۱. ۳۰۵ : اولدوم.
 ۶۲. / ت. / : بیر زمان بنگ ایله.
 ۶۳. ۳۰۵ : در تکلف.
 ۶۴. / ت. / : خوشدور.
 ۶۵. / ت. / : اورار اول.
 ۶۶. / ت. / : ایمدی.
 ۶۷. ۳۰۵ : کس.
 ۶۸. / ص. / و / ت. / : تند و.
 ۶۹. / ت. / : عتاب می به ساقی. ۳۰۷ : مذمت کردن باده ساقی را.
 ۷۰. / ت. / : دؤرؤمده ار.
 ۷۱. ۳۰۵ و ۳۰۷ : خدمتیمده.
 ۷۲. / ت. / : هر.
 ۷۳. / ص. / : گر.
 ۷۴. ت و ۳۰۵ : جسمینی.
 ۷۵. ۳۰۵ : بئيله دوتدو آنی کی قان دوتدو.
۷۶. / ص. / : عزم تدبیر کردن باده.
 ۷۷. ۳۰۵ : شعله ی تر.
 ۷۸. ۳۰۵ : باشبنا.
 ۷۹. / ص. / : مصلحت دیدن عرق با می. ۳۰۷ : دل دادن عرق باده را.
 ۸۰. / ت. / : نبیذ عرقی تعریف ائتمک. / ص. / : گفت و گوی نبیذ از پی. ۳۰۷ : دل دادن نبیذ باده را.
 ۸۱. / ت. / : ائشیتدی.
 ۸۲. ۳۰۵ : بیز سنین چؤن آنی هلاک ائدهلی، بدنیندن حیاتی پاک ائدهلی. و ۳۰۷ : بیز سنینچؤن آنی هلاک ائدهلی، حدتیندن جهاننی پاک ائدهلی.
 ۸۳. ۳۰۷ : پند دادن بوزه، می را.
 ۸۴. ۳۰۵ : نه چنگدیر پیشه.
 ۸۵. / ت. / : قبل اؤزؤن بیر.
 ۸۶. / ت. / : فی الحال.
 ۸۷. ۳۰۷ : آسان.
 ۸۸. ۳۰۵ : گؤندن.
 ۸۹. ۳۰۵ و / ت. / : قبول. ۳۰۷ : رسول فرستادن باده بر بنگ. / ت. / : باده بوزه سؤزؤنؤ قبول ائتمک.
 ۹۰. ۳۰۵ و / ت. / : گلمدی.
 ۹۱. ۳۰۵ : مقبول. / ت. / : معقول.
 ۹۲. / ت. / : اؤل.
 ۹۳. / ت. / : - بیتلر ۱۲۰-۱۱۷.
 ۹۴. ۳۰۵ و ۳۰۷ : - بیتلر ۱۲۰-۱۱۷.

۹۵. / ت. / بوزه گفتاره گلمک. ۳۰۷: رسول شدن بوزه.
۹۶. ۳۰۵ و ۳۰۷: هر منه.
۹۷. / ت. / : گردشینه.
۹۸. / ت. / : آنا پیغامین ائیلیم ارسال.
۹۹. / ص. / : یوری.
۱۰۰. ۳۰۷: قرار دادن پیغام. / ت. / : بوزه‌نی گوئنده‌رمک بنگ مجلسینه کی آنی منع ائیلیمه.
۱۰۱. ۳۰۵: تاب. / ت. / : ائت.
۱۰۲. ت و ۳۰۷ و ۳۰۵: الختاس.
۱۰۳. ۳۰۷ و ۳۰۵ و / ت. / : خمیرینی.
۱۰۴. ۳۰۷ و ۳۰۵ و / ت. / : کعب‌سن گر یته‌ر باشین گوئیه هم.
۱۰۵. / ت. / : بس.
۱۰۶. / ت. / : اویان اوز باشینا موالمبشسان.
۱۰۷. / ت. / : مقبول.
۱۰۸. ۳۰۷ و ۳۰۵ و / ت. / : - بو بیت.
۱۰۹. ۳۰۵: سنه بار.
۱۱۰. / ت. / : - بو بیت.
۱۱۱. اوسو آزار آرزو ائیلیمز.
۱۱۲. / ت. / : - بو بیت.
۱۱۳. / ت. / : - بو بیت.
۱۱۴. / ص. / : علتیندیر؛ و ۳۰۷: حکمتیندیر.
۱۱۵. ۳۰۵: بو ایشه گلمه‌گنین.
۱۱۶. ۳۰۷: - بو بیت. / ت. / : کیم اولسان قاپیمدا برخوردار.
۱۱۷. ۳۰۵: اتفاق‌مدان ائتمه استغنا. / ت. / : اتباع‌مدان ائتمه استغنا.
۱۱۸. ۳۰۷: بو بیت.
۱۱۹. ۳۰۵: گور نه ترکیب‌دیر.
۱۲۰. ۳۰۵: فیضینی.
۱۲۱. ۳۰۷: تمثیل آوردن باده. / ت. / : تمثیل.
۱۲۲. ۳۰۵: طبعی؛ و ۳۰۷ و / ت. / : عقلی.
۱۲۳. ۳۰۵: شب یلدا و ماه مهر افروز. / ت. / : مهر افروز.
۱۲۴. ۳۰۵: تابیدن؛ و ۳۰۷: تاپیلی. / ت. / : تاپیدی.
۱۲۵. / ت. / : دوتمادی.
۱۲۶. / ت. / : شناخت.
۱۲۷. ۳۰۷ و ۳۰۵ و / ت. / : تاپیدی.
۱۲۸. / ص. / : صفت خوبی می و می‌خوار. ۳۰۷: ستایش کردن باده خود را. / ت. / : باده اوزونو تعریف ائیلیمک.
۱۲۹. / ت. / : تندخوی.
۱۳۰. / ت. / : کیم کی باش ایله تو.
۱۳۱. / ت. / : ائیلیم.
۱۳۲. ۳۰۷ و ۳۰۵: ائیلیم هوش آلبرام دماغیندان.
۱۳۳. ۳۰۵: همدم.
۱۳۴. / ت. / : آنی فکر ایله ائیلیم آباد.
۱۳۵. / ت. / : امکان.
۱۳۶. / ت. / : وصلیله.
۱۳۷. ۳۰۵: شربمی.
۱۳۸. ۳۰۷ و ۳۰۵ و / ت. / : قبلمايان.
۱۳۹. / ت. / : مشکل اولسا ایلره.
۱۴۰. / ت. / : درد اولسا آنا.

۱۴۱. ۳۰۷ و ۳۰۵ / ت. / - بو بیت.
۱۴۲. / ت. / : شهریار.
۱۴۳. ۳۰۵ : باده تمثیلی اوز صفاتی اؤچۆن.
۱۴۴. / ص. / : صفت ماهروی گلرخسار. / ت. / : تمثیل.
۱۴۵. ۳۰۷ و ۳۰۵ / ت. / : می لعلی گیبی.
۱۴۶. / ت. / : رویی.
۱۴۷. ۳۰۷ : صفت جنت و حدّ کوثر.
۱۴۸. / ت. / - بو بیت.
۱۴۹. / ت. / : مجلس.
۱۵۰. / ت. / - بو بیت.
۱۵۱. / ت. / - من.
۱۵۲. / ت. / : گلکم بوزه بنگ مجلسینه. / ص. / : صفت بزم بنگ نافرهنک. ۳۰۷ : رسیدن رسول باده به بنگ.
۱۵۳. / ت. / : نکوگفتار.
۱۵۴. ۳۰۵ : مقام.
۱۵۵. ۳۰۵ : شاهانه.
۱۵۶. ۳۰۵ - می.
۱۵۷. / ص. / : دیدن بوزه طعنھا از بنگ. ۳۰۷ : کله خشکی بنگ. / ت. / : بنگ بوزه یه عتاب ائتمک.
۱۵۸. / ت. / : رسوا.
۱۵۹. ۳۰۷ و / ت. / : هم.
۱۶۰. ۳۰۷ و ۳۰۵ : آندان. / ت. / : آندان بدیدیر.
۱۶۱. / ت. / - بو بیت.
۱۶۲. / ت. / : بد فعال.
۱۶۳. / ت. / : چماغ.
۱۶۴. ۳۰۷ و ۳۰۵ : - بو بیت.
۱۶۵. ۳۰۷ و / ت. / : سعدلر نحس ایلن قرین اؤلدو؛ و ۳۰۵ : سعدلر نحسه هم قرین اؤلدو.
۱۶۶. / ت. / : مجلس جمع خاص و جام و شراب، مأمن پاک ایدی و قوم خراب.
۱۶۷. ۳۰۵ : ائیله کیم؛ و ۳۰۷ : نتجه کیم.
۱۶۸. ۳۰۵ : پخته لیک ظاهر ائتدی بوزه ی خام.
۱۶۹. / ت. / : گئتمه زم اول مقامه انجیدیم.
۱۷۰. / ت. / : بوزه چۆن بنگه اؤلدو خدمتکار.
۱۷۱. / ت. / : ساجدی اؤز باشینا می.
۱۷۲. / ت. / : دردسان.
۱۷۳. ۳۰۵ : دوتا؛ و ۳۰۷ و / ت. / : تاپا.
۱۷۴. / ت. / : افیون بنگه دلدارلیک ائتمک. / ص. / : در نصیحت نمودن افیون. ۳۰۷ : دل دادن افیون بنگ
۱۷۵. / ت. / : برش بنگی دلدارلیق ائتمک. / ص. / : بنگ هم متفق شدن با آن. ۳۰۷ : صلاح بنگ با برش.
۱۷۶. / ت. / : برش یۆز دوتدو سؤیله دی.
۱۷۷. / ت. / : آنهن چۆن.
۱۷۸. / ت. / : تۆپراغینی.
۱۷۹. / ت. / : معجون بنگی نصیحت ائتمک.
۱۸۰. ۳۰۷ : تزویر.
۱۸۱. / ت. / : صلح.
۱۸۲. / ص. / : بنگ تدبیر کردن اظهارش.
۱۸۳. ۳۰۷ : صلاح صلح دیدن معجون.

۱۸۴. / ص. / ذکر معجون و در رسالت او. ۳۰۷: ۲۰۸. ۳۰۷: + اؤل.
رسول فرستادن بنگ نزد باده. / ت. / :
مفرحی رسول گوندهرمک باده یانینا.
۱۸۵. ۳۰۷- این بیت.
۱۸۶. ۳۰۷: مذمت کردن بنگ باده را. / ت. / : پیغام
وثرمک بنگ بادهیه مفرح ايله.
۱۸۷. ۳۰۵: بادهیه بنگ هزل ائيله دیگی.
۱۸۸. / ت. / : زخیر.
۱۸۹. ۳۰۷ و ۳۰۵: زقیر.
۱۹۰. ۳۰۵ و / ت. / : اکمیگه.
۱۹۱. / ت. / : - بو بیت.
۱۹۲. ۳۰۷ و ۳۰۵: / ت. / : درگاه.
۱۹۳. / ت. / : ساده لر.
۱۹۴. ۳۰۷- این بیت.
۱۹۵. / ص. / : زنایه.
۱۹۶. / ص. / : جزم.
۱۹۷. ۳۰۵: آه ایلین.
۱۹۸. ۳۰۵ و / ص. / : حمزه.
۱۹۹. / ت. / : - بو بیت.
۲۰۰. ۳۰۵ و / ص. / : جد و آب.
۲۰۱. / ت. / : ۳۰۸ و ۳۰۹ بیتلری.
۲۰۲. ۳۰۵: بولانبب.
۲۰۳. ۳۰۵: جگرلر.
۲۰۴. / ت. / : +: گر.
۲۰۵. ۳۰۷: تمثیل آوردن بنگ. / ص. / : صفت می
که هست نامشروع. / ت. / : تمثیل.
۲۰۶. ۳۰۵: اولمامیش. / ت. / : اتمه میس.
۲۰۷. ۳۰۵: نزلت.
۲۰۸. ۳۰۷: + اؤل.
۲۰۹. / ت. / : شادمان ائت گل؛ جوان ائت گل.
۲۱۰. / ت. / : - بو بیت.
۲۱۱. ۳۰۷ و ۳۰۵: - این بیت.
۲۱۲. / ت. / : بنگ اؤزؤنؤ اؤگمک. / ص. / : صفت
بنگ و در خیالاتش. ۳۰۷: لاف بنگ.
۲۱۳. ۳۰۷ و ۳۰۵: / ت. / : اؤستونده دیر.
۲۱۴. ۳۰۷ و ۳۰۵: چؤن بلیاتی دولتین چؤخدور.
۲۱۵. ۳۰۵: فضیحت.
۲۱۶. / ت. / : ۳۴۳- ۳۳۵ بیتلری.
۲۱۷. / ت. / : سبزه ی بوستان اوباشم.
۲۱۸. چؤخ، زیاد، خیلی. / ت. / : بو گؤن.
۲۱۹. / ت. / : حدّت و حرارت.
۲۲۰. / ت. / : ترک.
۲۲۱. / ص. / : در صفات مرید و حالاتش.
۲۲۲. ۳۰۷ و / ت. / : تمثیل.
۲۲۳. ۳۰۷ و ۳۰۵: بنگ.
۲۲۴. / ت. / : - بو بیت.
۲۲۵. / ت. / : کاشف.
۲۲۶. / ت. / : چبخان.
۲۲۷. / ت. / : نه کمال ایستر.
۲۲۸. / ت. / : اقدام ائتمک مفرح باده پیغامینا. /
ص. / : شدن می به جنگ آماده. ۳۰۷: پیغام
آوردن معجون و لشکر کشیدن بنگ.
۲۲۹. ۳۰۷ و ۳۰۵: قالماسایدی.
۲۳۰. / ت. / : گؤره کی بیر داخی.
۲۳۱. ۳۰۷ و ۳۰۵: دولتیم مندن آنی دور ائتدی.
۲۳۲. / ص. / : بنگ هم در مقابل استاد.

۲۳۳. ۳۰۷: نشاط. / ۲۴۵. ص.: در مصاف آمدن مويز خمير. ۳۰۷: شهيد شدن مويز.
۲۳۴. ت.: - بو بيت. / ۲۴۶. ص.: از پيش هم كباب آتش تيز. ۳۰۷: هلاك شدن كباب.
۲۳۵. ص.: عزم ميدان نمودن اسرار. ت.: بنگ لشكر چكمك و ميدانه گيرمك. ۳۰۷: سپاه كشيدن بنگ.
۲۳۶. ۳۰۷: نشاط. / ۲۴۷. ت.: - باده. / ۲۴۸. ص.: كردن باده جنگ مقدم. ت.: گللك باده بنگ ميدانينا. ۳۰۷: به ميدان آمدن باده.
۲۳۷. ص.: شد مهيا به جنگ او اسرار. ۳۰۷: به ميدان آمدن بنگ.
۲۳۸. ت.: اول اهل بدرک. / ۲۴۹. ت.: بنگ باده ايله ساواشماق و بنگ شكست تاپماق و اسير اولماق. ص.: بنگ و مي بحث كردن يا هم.
۲۳۹. ص.: گفتن صلح نقل خدمتكار. / ۲۵۰. ۳۰۵: منده. ت.: من پير.
۲۴۰. ۳۰۷ و ۳۰۵ و ت.: يالواريب دؤشدؤ مي آياغبنا هم.
۲۴۱. ص.: منعشان كردن مويز از جنگ. ت.: نصيحت ائتمك اوزوم باديه. ۳۰۷: الفار نمودن مويز از شام.
۲۴۲. ت.: صبح. / ۲۵۱. ۳۰۵: سهيل. / ۲۵۲. ۳۰۵: اين بيت.
۲۴۳. ص.: شدن نقل در مقابل بنگ. ۳۰۷: شهيد شدن نقل در دست بنگ.
۲۴۴. ۳۰۵: گلدی. / ۲۵۳. ۳۰۵: اولدو. / ۲۵۴. ۳۰۵ و ت.: تاپدي.
۲۴۵. ۳۰۵: گوردؤكده. / ۲۵۵. ۳۰۵: طلب مغفرت ز رب غفور.
۲۴۶. ۳۰۵: جزو ايله. / ۲۵۶. ۳۰۵: جؤرملر. ۳۰۵: جزو ايله.

۲. حکایه‌نین تیپلری

اسرار, ۱۱, ۴۰, ۴۷, ۵۴, ۵۹, ۶۰, ۶۹,	ساقی, ۱۸, ۳۵, ۳۶, ۳۸, ۳۹, ۴۰, ۷۷,
۷۰, ۷۲, ۷۳	شراب, ۱۱, ۱۴, ۱۷, ۲۱, ۲۲, ۳۰, ۳۲,
افیون, ۱۴, ۱۸, ۵۵, ۶۰	۴۷, ۴۸, ۷۴, ۷۵
باده, ۱۲, ۱۳, ۱۴, ۱۵, ۱۸, ۱۹, ۲۰, ۲۱,	عرق, ۱۲, ۱۴, ۱۸, ۳۶, ۴۰, ۴۱,
۳۲, ۳۳, ۳۴, ۳۵, ۳۸, ۳۹, ۴۰, ۴۲, ۵۳,	قدح, ۳۴, ۴۰, ۷۱
۵۴, ۵۵, ۵۷, ۵۹, ۶۵, ۶۹, ۷۱, ۷۲, ۷۳,	کباب, ۱۲, ۱۹, ۷۴
۷۴, ۷۷	معجون, ۱۴, ۱۸, ۱۹, ۶۰, ۷۱, ۷۲
برش, ۱۴, ۱۵, ۱۸, ۲۰, ۵۵, ۶۰, ۷۷	مُفرح, ۱۸, ۵۵, ۶۱
بَنگ, ۱۲, ۱۳, ۱۴, ۱۷, ۱۸, ۱۹, ۲۰, ۲۱,	مویز, ۱۹, ۷۳, ۷۴
۲۵, ۳۲, ۳۴, ۳۸, ۴۳, ۴۷, ۵۴, ۵۵, ۵۶,	می, ۱۷, ۲۵, ۳۰, ۳۲, ۳۳, ۳۴, ۳۶, ۳۹,
۵۸, ۵۹, ۶۰, ۶۱, ۶۹, ۷۰, ۷۱, ۷۲, ۷۳,	۴۰, ۴۲, ۴۷, ۵۳, ۵۴, ۵۵, ۵۶, ۵۷, ۵۸,
۷۴, ۷۵, ۷۶, ۷۷, ۷۸, ۷۹, ۸۰, ۸۱, ۸۲,	۵۹, ۶۲, ۶۵, ۶۶, ۶۸, ۷۲, ۷۳, ۷۵, ۷۶,
۸۳, ۸۴, ۱۰۵	۷۸
بوزه, ۱۲, ۱۴, ۱۸, ۱۹, ۲۰, ۳۶, ۴۲, ۵۵,	نبیذ, ۱۴, ۱۸, ۳۶, ۴۱, ۴۲
۵۶, ۵۸, ۷۱, ۷۷	نقل, ۱۲, ۱۹, ۳۵, ۳۹, ۵۳, ۷۳, ۷۴

٣. عربجه آيه لر و عباره لر

القصه, ٥١	في الحال, ٥١
أَنْتَ خَتَّاسٌ فِي صُدُورِ النَّاسِ, ٤٤	كامل السرّ, ٧١
إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ خُلُوعٌ, ٤٨	لا يعقل, ٣٥
انما الخمر, ٤٣	الله, ٧٨
خلد الله ملكه أبداً, ٣٣	ما عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ, ٣٠
رَبَّنَا لَا تُغَيِّرْ أَوْلِيَ, ٣١	مزيد فيه, ٥٦
روح الله, ٥٠	منافع للناس, ٥١
زقوم و سعير, ٤٢	نجس العين, ٤٣
سرّما في الضمير, ٤٣	وَأَسْقِنِي شَرِبْتَ بِهِ كَفُّ عَلَى, ٣٢
شُكْرُ اللَّهِ, ٤٣	يارب! ٣٠
عفيف الذّيل, ٤٥	

۴. چتین لغتلر

ایاغ ayağ [ا.]: جام شراب.	ائتمک etmək [ا.]: چۆرک.
ایدیر aydır [ف.]: دئدی (ایماق aymaq دئمک).	ازرق پوش əzrəq puş [ص.]: گۆی گئییم
ایذا iza [امص.]: اذیت ائتمک، آزار وئرمک، اینجیتمک.	گئین صوفی، ریاکار، تزویرکار.
ایصال isal [امص.]: بیر زادې باشقاسېنا چاتدېرماق.	استیغنا istiğna [امص.]: عزت نفس، مناعت، احتیاج سېزلیق حسّ ائتمه.
ایلقار ilqar [ا.]: عهد، پیمان، اقرار.	اغلام iğlam [مص.]: ارکک و اوشاقلار
ایمدی imdi [ف.]: الآن، ایندی.	ایلن کۆتۆ ایش گۆرمک.
اورتااق ortağ [ص.]: شریک.	اکل əkəl [امص.]: یئمک حالتی.
اولامی olamı [ف.]: اولماق olmaq	أنتَ خَاسٍ فِي صُدُورِ النَّاسِ əntə
مصدری نین استفهامی گئیش زمان صیغەسی.	xənnason fi soduri – nnas [جم.]:
اولغاج olğac [ف.]: اولماق olmaq	سن سینهلرده اولموسان خناس.
مصدری نین وصفی شرطی وجهی.	إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ خَلَوُا يُونَ innəməl
بالذات bizzat [ف.]: اۆز – اۆزۆنە، باشقاسېنا دایانمادان.	m'ominunə həlvayunə [جم.]: مؤمن
بنلیک bənlik [حامص.]: اۆزۆنۆ	انسان اولار بسی شیرین!
باشقالارېندان یۆکسک سایماق، تکبّر.	اورار urar [ف.]: اورمماق urmaq
بو دنلی bu dənli [ف.]: بو نوع، بو شیوه، بو صفت.	مصدری نین گئیش زمان اۆچۆنجۆ شخص صیغەسی.
	یگانەلیک yiganəlik [حامص.]:
	یگانگی، صمیمیت و اتحاد.
	اوسو آزار دۆشۆنده گۆرسه منی usu azar
	düşəndə mənə [ضرب المثل]: سنی
	یوخوسوندا گۆرسه، تحملی چاشار.
	اول ulu [ص.]: بۆیۆک.

خضر xizr [۱.]: موسی (ع) بن صاحبی
اؤلان بیر پیغمبردیر.

خلد xuld [۱.]: بهشت، جنت.
خُلْدِ اللَّهِ مُلْكُهُ أَبَدًا xuldo- ilaho
mulkəhu əbədən [جم.]: تانرې قېلسېن
ممالکین آباد.

خلیل xəlil [۱.]: ابراهیم پیغمبرین
لقبی دیر. اونا خلیل الرحمن و خلیل الله دا
دئیرلر.

خور xər [۱.]: خورشید، گۆنش.
خورسند xursənd [ص.]: شاد، خوشحال،
راضی و قانع.

داوود davud [۱.]: سلیمان (ع) بن آتاسې و
بنی اسرائیلین پادشاهی.

دماغ dimağ [۱.]: حال و حوصله. دماغې
تر قېلماق: حالا گتیرمک، شاد ائتمک.
دولتیم وار کی دولتیم یوخدور dövlətim
var ki dövlətim yoxdur [جم.]:
بوردادا بیرنجی دولت، سعادت معناسېندا و
ایکینجی دولت کلمه سی ثروت و مال
آنلامېندادېر.

دېشرا dışra [ق.]: ائشیک.

بی محابا bi muhaba [ص.]: قۇرخوسوز،
ملاحظه سیزلیک، جسارتلی.

بۇغرا boğra [۱.]: دوه اتیندن پیشن آش.
پخته لیک puxtəlik [امص.]: کمال و
یئتگی نلیک حالتی، عیب سیزلیک.

ترسا tərса [۱. ص.]: حضرت عیسی نېن
دینینده اؤلان، مسیحی.

تعلل tə'llul [امص.]: ایشی دالې سالماق،
درنگ.

تغافل təğaful [امص.]: قصدی اۇلاراق
اۇزۇنۇ خبر سیز گۇسترمه، خبر سیزلیک.

تفحص təfəhhus [امص.]: آختارېش،
تحقیق.

تۆکتّمک tükətmək [مص.]: قورتارماق.

جم cəm [۱.]: سلیمان و جمشید آدېدېر.
جمشید cəmsid [۱.]: طهمورث اوغلو بیر
شاه دېر.

چاناق çanaq [۱.]: قاب، چینی و یا
ساخسې کاسا.

چیز گینیب çizginib [ف.]: چیز گینمک
çizginmək (= دولانماق) مصدریندن
وجهی وجه دیر.

سَعِير [س.ا]: اود شراره‌سی، جهنم آتشی.	rəbbənə la tuğəyyirən رَبَّنَا لَا تُغَيِّرْ أُولَى
سَلْمَان [س.ا]: پیغمبرین صحابه‌لریندن بیر کی اؤنون اصل آدی روزبه‌دیر.	ulo [ج.م]: طالیمی منیم دگیشمه تانریم / علی‌نین الیه سیراب ائتگیلن.
سَهِيل [س.ا]: گمی صورت فلکی‌نینده اولان ان ایشیق‌لی اولدوز.	rifq [م.م]: ملایمت گۆسترمک حالتی، مدارا.
سُونَان [م.ف.ا]: سونماق sunmaq مصدریندن.	rikkət [م.م]: رکاکت، پیسلیک، ضعف.
سَيَّات [س.ا]: پیس عملر، گناه‌لار، خطالار.	ruholqodos [س.ا]: جبرئیل روح القدس وحی فرشته‌سی.
شَاه اسماعیل [س.ا]: şah isma'il صفویه سلسله‌سی‌نین قوروجوسو.	zərq [م.م]: حیل‌ه‌گرلیک، شعبده‌بازلیق و تزویر.
شُبَّيْر و شُبَّار [س.ا]: şubəyr o şubbər حسین(ع)‌بن آدی.	zəqqum [س.ا]: جهنم ایچینده آجی میوه‌لی بیر آج آدی.
شِب [م.م]: آشفته، پریشان.	zunnar [س.ا]: مسیحی‌لرین بویونلارینا سالدیق‌لاری صلیبه باغلانان بیر ایپ و اؤنلارین بئل‌لرینه باغلادیق‌لاری کمر.
شَيْخ صَنْعَان [س.ا]: šeyx sən'an منطق‌الطیرده آدلانان بیر پیر و مرشد آدبدر.	jəng [س.ا]: تۆز، زنگار.
شیمدی [م.ف.ا]: şimdi بودور، اینک.	sağınma [م.ف.ا]: ظن ائتمه، خیال ائتمه.
صُدَاع [س.ا]: suda' زحمت، درد سر.	səbahət [م.م]: اۆزگۆنچۆلۆک، سباحت.
صَرَاحِي [س.ا]: surahi اوزون بۆینو اولان شیشه‌دن دۆزه‌لینن شراب تۇگی.	sirrun ma fe – سِرُّ مَا فِي الضَّمِير
	zzəmir [ج.م]: اۆره‌گینده اولان سر.
	də'd [م.م]: مبارک، خوش‌یمن.

قدیم qədim [ص.]: زمانی قاباقلايان وارلیق. قِدم [ا. م. م.]: وارلیغین زماندان قابوق موجود اولماسی.	صغار siğar [ا.]: صغیرلر، کیچیک باشلبلار.
قلندر qələndər [ا. ص.]: لالایی، لاقید.	ظلام zəllam [م. م.]: گنجہ نین ایلک قارانیغی.
قنبر qənbər [ا. ص.]: علی (ع) لقبی دیر.	عامانہ amanə [ص.]: عام و خلقه منسوب، عام کیمی، عوام کیمی.
قوت qut [ا.]: بدنین احتیاجی اولدوغو مقدار یئمک.	غش gəşş [م. م.]: ناخالص لیک، تزویر و ایکی رنگلی لیک.
قول qul [ا.]: بندہ، غلام.	فایق fayıq [ص.]: مسلط.
قیوم qəyyum [ص.]: آلاھین آد و صفتلریندن، قائم بالذات.	فتح الباب fəthulbab [م. م.]: بیر ایشین یاخشې باشلانماسی.
قېلماق qılımaq [ف.]: قېلماق	فریدون firiydun [ا.]: معروف بیر پادشاهدېر کی ضحاکى اسیر ائتدی.
کبار kibar [ا.]: بؤیۆکلر، یاشلبلار.	فی الحال fi-lhal [ف.]: لاپ ایندی، فوری، بو لحظه.
کسوت kisvət [ا.]: لباس، ظاهری حالت.	قارون qarun [ا.]:
گۆزه آلماق gözə almaq [م. م. مر.]: اعتنا ائتمک، اهمیت وئرمک.	قامی qamı [ف.]: هامی، همه.
گیبی gibi [ا.]: کیمی.	قاندا qanda [ف.]: هاردا، هارادا.
لت lət [ا.]: سیللی، ضربہ.	قاندادېر qandadır [ج. م.]: هاردادېر؟
ما عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ ma ərəfnakə	قبه ی خضرا qubbeye xəzra [ا.]: گۆی، آسمان.
həqqə mə'rifətik [ج. م.]: لایقینجه	قدح qədəh [ا.]: شراب پیالہسی.
سنی تانیبامدېم.	
مائده maidə [ا.]: طعام، غذا.	

ناقه [۱.]: naqə ماده دوه.	مُدبّر [ص.]: mudəbbir، تەدبیرلی، چاره‌تاپان.
نجس العین [ص.]: nəciso-l 'əyn اصلی نجس، ذاتی ناپاک.	مُدْرِك [ص.]: mudrik، درک ائەدن، آنالایان.
نجس [ص.]: nəhs نامبارک، شوم، بدیمن.	مدهوش [ص.]: mədhuş، حیرانلېق و جذبەیه توتولموش سالک و عارف.
نسق وئرمک [ص.]: nəseq vermək مرتب ائەلمک، منظم ائەتمک.	مرآت [۱.]: mirat، آینا، گۆزگۆ.
نشئە [ع.]: nəş'ə، سرخوشلوق و کئفلی‌لیک حالتی.	مزعفر [ص.]: muz'əfər، زعفران ایله قارېشمېش یئمک، زعفرانلې، سارې رنگلی یئمک.
نم [۱.]: nəm، نه شئی، نه زاد؟ تېریز شیوه‌سینده: نمە nəmən.	مزید فیہ [ص.]: məzidun fih، اونا آرئېرېلمېش.
هزیمت [ص.]: həzimət، ساواشدا باسغېنا اوغراما سببی ایله قاچماق حالتی.	معمور [ص.]: mə'mur، آباد و عالی.
هفت اقلیم [۱.]: həft eqlim، یئددی اولکە، یئر اۆزۆنده اولان یئددی یاشایېش ناحیەسی.	مفتاح [۱.]: miftah، آچار، کلید.
یئنچمک [ص.]: yençəmək، دیدمک، دارماداغېن ائەتمک.	مُفَرَّح [ص.]: mufərrəh، سئوینج گئیرن، نشاط وئرن.
یامان [ص.]: yaman، پیس، خوشا گلمز.	منافع للناس [۱.]: mənafi'ön linnas، انسانلار اۆچۆن اولان منفعتلر.
یوگۆش (= اۆکۆش) [ص.]: yügüş، چۆخ، زیاد.	مُنْقَاد [ص.]: monqad، مطیع، اطاعتده اولان.
	مهابت [ص.]: məhabət، هییت، عظیمت، گۆرکم.
	مهر [۱.]: mihr، گۆنش.

۵. ادبی بزه کَلر

- ۱- حذف نهاد: نهاد تانېنمېشېدېر. وصفیه جمله‌سی: ایکی مصراع الله وصفینده دئییلیبیدیر.
- ۲- اض. تشب: عشق میخانه‌سی. وصفیه جمله‌سی: ایکی مصراع الله وصفینده دئییلیبیدیر. تضاد: معمور، سونان.
- ۳- اض. تشب: غرور جامی.
- ۴- تضاد: اولا و اولمایا، جمله و هئج کیم.
- ۵- وصفیه جمله‌سی: ایلک مصراع الله وصفینده دئییلیبیدیر. اشاره: پیغمبر دئیگی حدیثه: «ما عرفناک حق معرفتک.»
- ۶- جناس زاید: جان و جهان.
- ۸- اض. تشب: باده‌ی چهل.
- ۹- اض. تشب: عشق اودو.
- ۱۰- تضاد: نقص و تمام. ردّ الصدر علی العجز: جام.
- ۱۱- وصفیه جمله‌سی: ایکی مصراع جام وصفینده دئییلیبیدیر.
- ۱۳- تتابع اضافات: زوال شرع نبی.
- ۱۵- اشاره: «لولاک لما خلقت الأفلاک» حدیثینه. (نبوی حدیث، احادیث/۱۷۲).

- ۲۱- بنزه‌تمه: جام شراب گۆنش کیمی دوره گل سین.
- ۲۷- تلمیح: مسیح خلقتینه.
- ۳۰- بنزه‌تمه: کیم کی بو صراحی‌دن خوشحال اولمایا، دُرد نسبت مدام پامال اولا.
- ۳۲- تضاد: غنی و گدا.
- ۳۳- ردّ الصدر علی العجز: فرصت.
- ۳۴- بنزه‌تمه: لاله‌نی جاما بنزه‌دیب.
- ۳۵- جانلی‌سایماق: نرگسین نشئه‌سی گتتمز و باشی گنده‌رسه جامی ترک ائتمز.
- ۳۶- ردّ الصدر علی العجز: جانین.
- ۳۹- تکرار: قدح. تناسب: جام، می و قدح.
- ۴۰- سجع متوازی: همدم و محرم. نغمه: «م» حرفینده.
- ۴۱- استعاره: لعل گۆز یاشیندان استعاره‌دیر.
- ۴۵- تضاد: سؤل و ساغ، باش و آفاق.
- ۴۸- استعاره: لعل شبنم‌دن استعاره‌دیر. جانلی‌سایماق: نسیم، غنچه میناسپن لعل تردن مملو ائتمیشدیر. اض. تشب: غنچه میناسی.

- ۴۹- اض. تش: گۆل طبقی، قرص لیمو، سمن ورقی.
- ۵۰- جانلی سایماق: صبا ساقی کیمین جامی باده ایله دۆلدوروب. اض. تش: ساقی صبا، جام گۆل، باده ی شبنم.
- ۵۲- جانلی سایماق: یاسمن صراحینې باده ایله دۆلدوروب.
- ۵۶- تنسیق الصفات: قرینه ی خورشید، نطفه ی جم، سلاله ی جمشید.
- ۹۴- اض. تش: آتش فتنه.
- ۹۵- اض. تش: دولت ابوابی.
- ۱۰۵- تضاد: آز و چوخ.
- ۱۰۶- اض. تش: می گلفام.
- ۱۱۳- تکرار: پند.
- ۱۱۴- تضاد: اولسا و اولماسا.
- ۱۳۱- تضاد: روز و شب.
- ۱۳۸- ردّ العجز الی الصدر: اکل.
- ۱۴۵- تضاد: یۆنگۆل و آغبر.
- ۱۵۲- اض. تش: حرص اؤدونا. پارادوکس: قورو یاش.
- ۱۵۷- تضاد: روز و شب.
- ۱۵۸- تشبیه: شراب کیمیا کیمین نایاب اؤلدو.
- ۱۶۰- اض. تش: مرآت قلب، ژنگ ظلام.
- ۱۶۱- تکرار: شب. تضاد: شب و روز.
- ۱۶۲- تشبیه: قصر سو ایچینده شکل حباب اؤلدو. تکرار: آب.
- ۱۸۵- تلمیح: شیطانین آداما سجده قیلماقې ماجراسینا.
- ۱۸۸- جناس اشتقاق: طالب و مطلوب.
- ۱۹۰- تضاد: دشمن و دوست.
- ۱۹۱- اض. تش: طبع گۆزگۆسو.
- ۱۹۲- تضاد: باطن و ظاهر.
- ۱۹۳- تضاد: شام و سحر.
- ۱۹۵- تضاد: پادشاه و گدا.
- ۱۹۶- تضاد: آیاق و باش.
- ۲۰۲- اض. تش: ماه طلعت (نگار)، مشکین خال.
- ۲۰۳- اض. تش: می لعل لب، نقل گفتار.
- ۲۰۵- استعاره: سرو قد و گۆل رخسار، یاردان استعاره دیر.
- ۲۱۴- ترصیع و موازنه. تضاد: دنیا و عقبی.
- ۲۱۷- تضاد: نقد و نسیه.
- ۲۱۸- تکرار: کوثر.
- ۲۳۵- تضاد: خاص و عام.
- ۲۳۹- تتابع اضافات: غلیظ پلید ناهموار.
- ۲۴۰- نغمه: (س) حرفینده. رد الصدر علی العجز: انیسیم.

- ۲۴۵ - تنسیق الصفات.
- ۲۴۷ - تضاد: آغ و قارا.
- ۲۴۸ - تضاد: گنج‌ه و صبح.
- ۲۵۱ - تضاد: سعد و نحس.
- ۲۶۴ - اض. تش: سپهر جام خرام، می گولفام.
- ۲۷۲ - ارسال المثل: علف خشک نئتسین آتش ایله؟
- ۲۸۲ - اض. تش: فتح قاپیسی.
- ۲۸۴ - اض. تش: عرفان جواهری.
- ۲۸۸ - تضاد: لیل و نهار.
- ۳۰۱ - تضاد: سر و فاش.
- ۳۰۲ - تضاد: چوخ و آز.
- ۳۰۵ - تلمیح: شیخ صنعان ماجراسبنا.
- ۳۰۶ - تلمیح: صالح پیغمبرین و اونون ناقه‌سی‌نین ماجراسبنا.
- ۳۲۱ - ترصیع و موازنه.
- ۳۲۲ - استعاره: سروقد و سیم‌اندام، یاردان استعاره‌دیر.
- ۳۳۰ - استعاره: قبه‌ی خضرا گویدن استعاره‌دیر.
- ۳۳۲ - تضاد: کل و جزء.
- ۳۳۴ - تضاد: صغار و کبار.
- ۳۴۰ - جناس تام: دولت.
- ۳۴۱ - تکرار: مفلس و قلندر.
- ۳۴۸ - اض. تش: آینه‌ی ضمیر.
- ۳۵۹ - تضاد: روز و شب.
- ۳۶۰ - تضاد: لیل و نهار.
- ۳۶۲ - ترصیع و موازنه.
- ۳۶۴ - تنسیق الصفات.
- ۴۰۷ - تضاد: پلید و پاک.
- ۴۱۰ - بنزه‌تمه: می شفق کیمی آلدبر و بنگ سپهر تمثال.
- ۴۱۷ - تضاد: نزاع و صلح.

۶. شىخىلر آدى

افلاطون, ۵۵	شىطان, ۵۰	قارون, ۶۹
جەم, ۳۳, ۳۶, ۴۱, ۴۹	شاھ اسماعىل, ۱۱, ۱۶,	قنبر, ۳۱
جەمشىد, ۱۸, ۳۶, ۴۱, ۴۹	۳۳, ۲۱, ۱۷	كريم مشروطە, ۲۶
حسن بن عبدالرحيم	شېر, ۳۱	كليم, ۵۰
مراغەي, ۲۳	شېر, ۳۱	كمال اديب كۆر كچۆ اۇغلو,
خىزر, ۳۷, ۶۷	شىخ صنعان, ۶۴	۲۶, ۲۴
خليل, ۳۳	شىخ محمد كاظم بن حاج	محمدعلى صائب تبريزى,
داوود, ۴۹	محمدعلى بن حاج سليمان	۲۲
دلاور على ھندى, ۲۳	صالح, ۶۴	مسيحا, ۳۲
ركن الدين مسيحي	طاھر اولغون, ۲۱	ملا محمد باقر خلخالى, ۲۳
تبريزى, ۲۲	عبىد زاكانى, ۱۶	ميرزا كاظم مەھجور
روح القدس, ۳۲	على (ع), ۱۷, ۱۸, ۳۳	ھمدانى, ۲۳
ساقى كوثر, ۳۱	غازى گىراي, ۱۱, ۲۲	ميرزا مەھدى خان استرآبادى,
سلطان بايزيد, ۲۱	فريدون, ۴۹	۲۵
سلطان سليم, ۲۱	فضولى, ۱۱, ۱۲, ۱۴, ۱۶,	نېي ھاشمى, ۳۱
سلمان, ۳۱	۱۷, ۲۱, ۲۲, ۲۵, ۲۷, ۷۸	نەھاوندى, ۲۳

۷. يئرلر آدي

آذربايجان, ۱۵
استانبول, ۲۱, ۲۴
اسلامبول, ۲۴, ۲۶
تهران, ۲۲, ۲۶
آلمان, ۲۶
بصره, ۶۹
پچهوي, ۱۱
تاشکند, ۲۴
تبريز, ۲۴, ۲۶
اصفهان, ۲۴, ۴۷
ري, ۵۳
قاهره, ۲۲
کوثر, ۵۴
مصر, ۶۵
مکه, ۲۲

۸. کتابلار آدی

بنگ و باده, ۱۱, ۱۲, ۱۵,	سیچان و پیشیک, ۱۲,	مخزن اسرار, ۳۰, ۶۷
۲۶, ۲۵, ۲۴, ۲۱,	۱۶	شرح تجرید, ۵۱
سنگلاخ, ۲۵	کلیات فضولی, ۲۴	قهوه و باده, ۱۱

۹. جانلیلار آدی

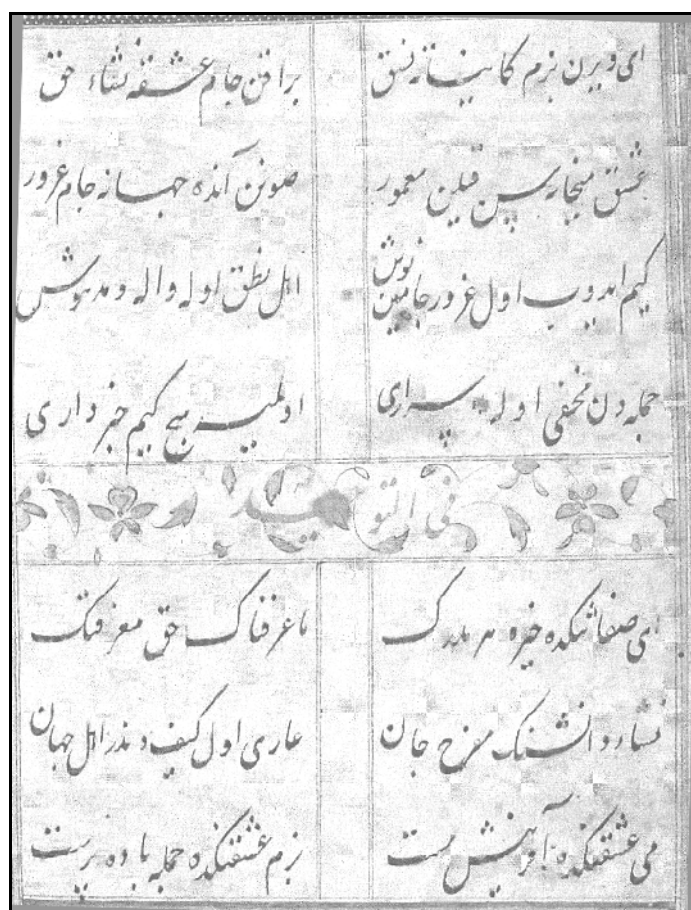
بۆلبۆل, ۱۱, ۳۵	گنجی, ۶۳
قُمری, ۳۵	

۱۰. گۆللر آدی

انگور, ۳۵	لاله, ۳۳, ۳۴, ۴۹, ۷۲	یاسمن, ۳۵
سرو, ۵۳, ۶۶	نرگس, ۳۳	لیمو, ۳۵
سمن, ۳۵		

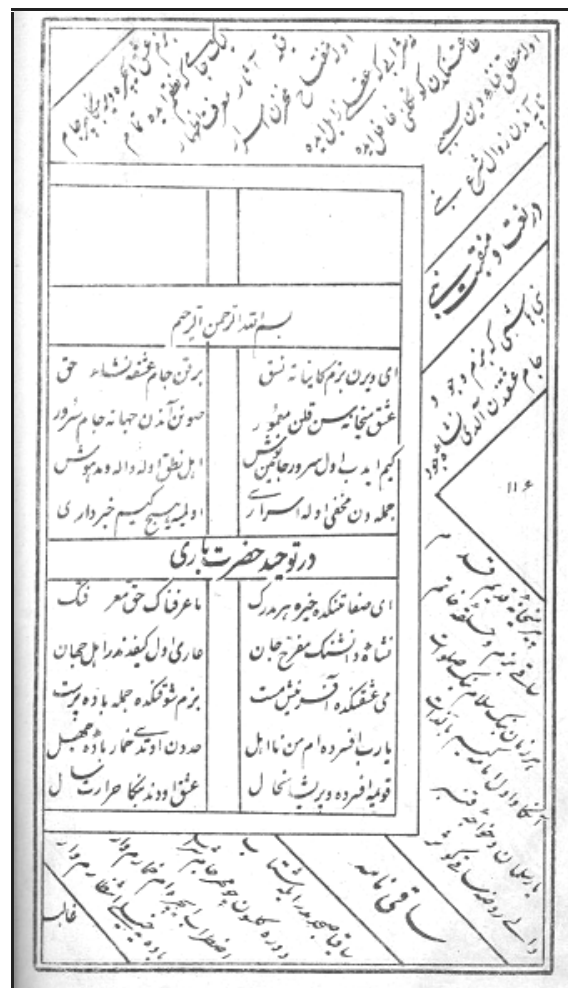
۱۱. قایناق‌لار

1. Köprülü, Fuad. İA. c4, Füzüli maddesi, s. 695.
2. İpekten, Haluk, s. 37.
3. Historical and Political allegory
4. Tahir Olgun. **Füzüliyə Dair**, İst.1936.
5. Füzüli. **Bang ü Bade**, Hazırlayan: Kemal Edib Kürkçüoğlu, İstanbul, 1955, Maarif Baisımevi, 1xt 375
6. **Beng ü Bade**. Hazırlayan: Kemal Edib Kürkçüoğlu, İst.1955.
7. LUGAL, Prof. Necati Hüsnü- Dr. Oscar Reşer: Des türkischen Dichters Fuzuli Poem **Layla-Magnun** und die gereinte Erzählung **Benk u Bade** (Haşış und Wein). İstanbul 1943.
۸. انوری، حسن. فرهنگ فشرده‌ی سخن، تهران: امیرکبیر، ۱۳۸۲.
۹. دهخدا، علی‌اکبر. لغت‌نامه‌ی دهخدا، تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه‌ی چاپ و انتشارات، ۱۳۷۷.
۱۰. فضولی، محمد. کلیات اشعار فضولی، اسلامبول، مطبعه‌ی تصویر افکار، ۱۲۸۶هـ. ق.
۱۱. فضولی، محمد. کلیات تبزیر، ۱۲۶۷هـ. ق.
۱۲. مسعود، جبران. الرائد: فرهنگ الفبایی عربی - فارسی، ترجمه‌ی رضا انزایی‌نژاد، تهران: شرکت به‌نشر، ۱۳۸۰.
۱۳. معین، محمد. فرهنگ فارسی، تهران: امیرکبیر، ۱۳۶۲.
۱۴. منزوی، احمد. فهرست نسخه‌ای خطی فارسی، مؤسسه فرهنگی منطقه‌ای، تهران، ۱۳۴۸.
۱۵. یوسفلی، خلیل. قدیم و اورتا عصر لر آذربایجان ادبیاتی، باکی ۱۹۸۲.

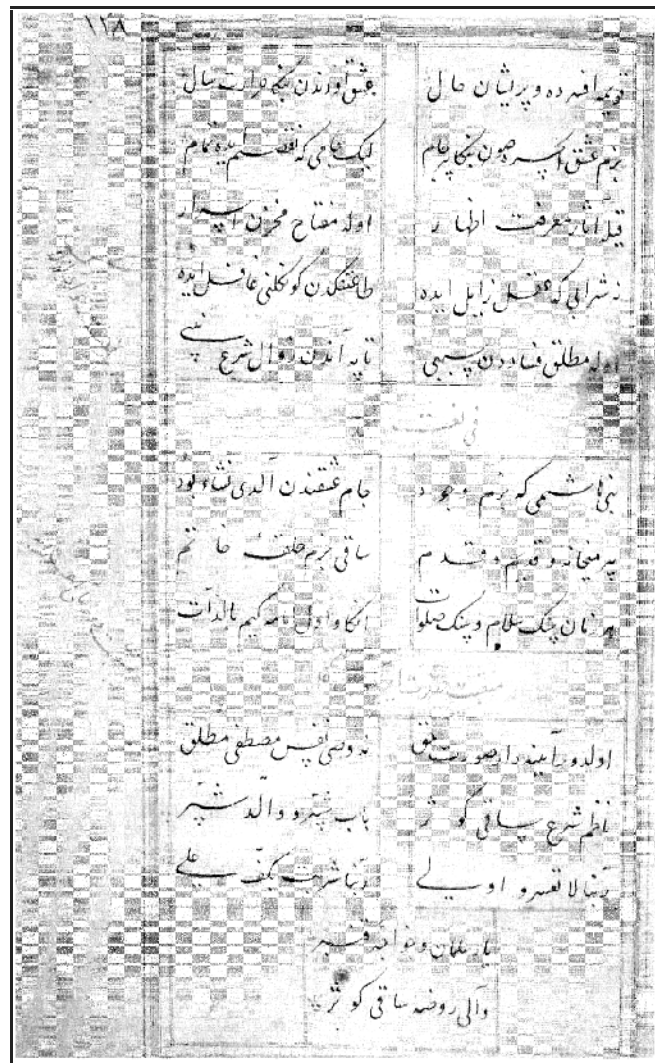

تبریز «کارخانه‌ی خیرالحاج ابراهیم» سون صحیفه‌سی.

تبریز ۱۲۶۷ هـ. چاپی.

مطهری کیتابخاناسی ۳۰۷ سایپلی الیازماسی نین ایکینجی صحیفه‌سی.

MOLLA MOHƏMMƏD FÜZÛLİ

BƏNG VƏ BÂDƏ

Hazırlayan:
Prof. Dr. Hüseyn Düzgün
(Hossein Mohammadzade Sadigh)

2010